

İçindekiler

109-110

Editöre Mektup

Ebru SADIÇ, Özgür ALPARSLAN

(ARAŞTIRMA MAKALESİ) **111-125**

Ebelik ve Hemşirelik Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Şiddet Eğilimlerine Etkisi

Tülay YILMAZ BİNGÖL, Serap ÖZTÜRK ALTINAYAK, Zümrüt YILAR ERKEK

126-149 (ARAŞTIRMA MAKALESİ)

Sağlık Çalışanlarına Yönelik Zorbalık ve Mobbing Davranışları: Bibliyometrik Bir Analiz

Osman AYYILDIZ

(DERLEME) **150-162**

Kadına Yönelik Şiddet ve Adli Ebelik

Ebru SADIÇ, Özgür ALPARSLAN

163-171 (DERLEME)

Bilgi Çağında Madalyonun Diğer Yüzü: Dijital Stres

Ahmet Fatih ÖZYILMAZ

(DERLEME) **172-185**

Türkiye’de Hayvanlara Yönelik Şiddetin Hayvan Hakları Koruma Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi

Filiz KIROĞLU

EDİTÖRE MEKTUP

Ebru SADIÇ*
Özgür ALPARSLAN **

Sayın Editör,

“KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE ADLİ EBELİK” başlıklı makalemizin değerlendirmesini yapan sayın hakemlere makalemizin gelişimi için verdikleri katkı ve önerilere teşekkür ederiz. Bir hakem değerlendirmesinde “Ebelik konusu, kaynakça desteği hemşirelik ile ilgili makalelerden ve kaynaklardan alıntı ve atıflar ile derleme yazısı oluşturulmuş” denilmektedir. Bu makale konusunda hem dünya da hem de ülkemizde sınırlı sayıda kaynak bulunduğu gibi, yine hakemlerin önerisi ile kaynaklar gözden geçirilmiş, güncel makalelere ulaşmaya çalışılmış ve literatür güncellenmiştir. Ancak birbirine yakın olan ve ortak alanlarda hatta en fazla kadınlarla, çocuklarla çalışmak zorunda kalan ebeliğin de yeri yadsınamaz. Dolayısı ile bir mesleğin literatürü oluşturulurken doğal olarak diğer bilim dallarının ürettiği bilgi kaynaklarından yararlanılması da kaçınılmazdır. Ayrıca sadece hemşirelik kaynakları kullanılmamış, hem ülkemizde hem de yabancı literatürde ulaşılabilen kaynaklar çalışmamızda değerlendirilmiştir. Ebeliğin ayrıca başka mesleklerin alanlarına sarkması veya yerini işgal etmesi de söz konusu değildir. Ebelik adı ve doğasında bulunması gereği kadınla çalışmakta ve kadının olduğu her sağlık alanında yer almaktadır. Bu nedenle ülkemizde de cinsel suçlar ve kadına yönelik şiddetin yer aldığı her alanda sağlık bakımı için Ebelin ve ebeliğin de yer alması kaçınılmazdır. Bakım gereksinimi olan grubun ihtiyaçları temel alınmış, bu da yola çıkış nedenimiz olmuştur. Tüm bunlardan yola çıktığımızda ülkemizde ebelerin zaten var olduğu yerlerde daha iyi hizmetleri, daha uzman bakım uygulamaları ile yapmasının ve ülkemizde buna olanaklar sağlanması gerekliliğinin ortaya konması da bilimin gereğidir. Çalışmamızın bu bilimsel gerekler doğrultusunda değerlendirilmesi, bizi onurlandıracaktır. Diğer tüm hakemlerin önerileri birebir yerine getirilmiş, tüm düzeltmeler yapılmıştır. Tüm bu durumların göz önüne alınarak çalışmamızın değerlendirilmesini talep eder saygılar sunarız.

---

* Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu/
ebru.sadic@gop.edu.tr/ Orcid: 0000-0001-9965-0545

** Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü/
ozgralp60@gmail.com / Orcid: 0000-0002-2264-2886

Geliş tarihi/Received: 05.10.2021 Kabul tarihi/Accepted: 05.10.2021

LETTER TO THE EDITOR

Dear Editor,

We would like to thank our referees who evaluated our article titled "VIOLENCE AGAINST WOMEN AND FORENSIC MIDWIFERY" for their contributions and suggestions to the development of our article. We would like to thank the referees who evaluated our article for their contributions and suggestions for the development of our article. In a reviewer's evaluation, it is stated that "A review article was created with citations and citations from articles and resources related to the subject of midwifery, bibliography support, and nursing". As there are limited resources on this article both in the world and in our country, the sources were reviewed with the suggestion of the referees, up-to-date articles were tried to be reached and the literature was updated. However, the place of midwifery, which is close to each other and has to work with women and children in common areas, cannot be denied. Therefore, while creating the literature of a profession, it is inevitable to benefit from the sources of information produced by other disciplines. In addition, not only nursing resources were used, but the resources available both in our country and in the foreign literature were evaluated in our study. It is also out of the question for midwifery to protrude into the fields of other professions or occupy its place. Due to its name and nature, midwifery works with women and is involved in every health field where women are. For this reason, it is inevitable for the midwife and midwife to take part in health care in every area where sexual crimes and violence against women take place in our country. The needs of the group in need of care were taken as the basis, and this was our reason for starting out. Based on all these, it is also a necessity of science to reveal the necessity of midwives in our country to provide better services in places where they already exist, with more specialized care practices and to provide opportunities for this in our country. Evaluation of our work in line with these scientific requirements will honor us. All other referees' suggestions were followed exactly, and all corrections were made. We respectfully request that our work be evaluated by considering all these situations.

EBELİK VE HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN DUYGUSAL ZEKÂ DÜZEYLERİNİN ŞİDDET EĞİLİMLERİNE ETKİSİ

Tülay YILMAZ BİNGÖL*
Serap ÖZTÜRK ALTINAYAK**
Zümrüt YILAR ERKEK***

ÖZ

Amaç: Öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerinin şiddet eğilimlerine etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma tanımlayıcı niteliktedir. Gereç ve Yöntem: Araştırma; 01.07.2020–30.09.2020 tarihleri arasında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi; Hemşirelik ve Ebelik bölümlerinde öğrenim görmekte olan 554 öğrenci ile yürütülmüştür. Veriler; “Tanıtıcı Bilgi formu”, “Duygusal Zekâ Değerlendirme Ölçeği (DZDÖ)” ve “Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ)” kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, ortalama, yüzdelik dağılım, korelasyon analizi kullanılmıştır. Bulgular: Öğrencilerin DZDÖ duyguların farkında olma alt boyutu puan ortalaması 28.16±5.86, duygularını yönetme alt boyutu puan ortalamasının 24.58±5.89, kendini motive etme alt boyutu puan ortalamasının 26,72±5,85, empati alt boyutu puan ortalamasının 27.99±5.93, sosyal beceriler alt boyutu puan ortalamasının 26.11±5.82, DZDÖ toplam puan ortalamasının 133.57±25.21 ve normal aralıkta olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin ŞEÖ toplam puan ortalamasının ise 37.23±9.62 ve şiddet eğilimlerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin DZDÖ puan ortalamaları ile ŞEÖ puan ortalamaları arasında negatif yönde anlamlı çok zayıf bir ilişki olduğu ($p=0.01$, $r= -.110$), duygusal zekâ düzeyi yükseldikçe şiddet eğiliminde azalma olduğu belirlenmiştir. Sonuç: Araştırmanın bulguları doğrultusunda öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerinin geliştirilmeye ihtiyacı olduğu, şiddet eğilimlerinin düşük ve duygusal zekâ düzeyi yükseldikçe şiddet eğilimlerinde azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Ebelik, Öğrenci, Duygusal zekâ, Şiddet eğilimi.

---

*Sorumlu Yazar, Dr.Öğr.Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, tulayyilmazbingol@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-3552-7166

** Dr.Öğr.Üyesi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, serapozturk88@hotmail.com, ORCID ID 0000-0002-3882-0966

***Dr.Öğr.Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, zyilar@hotmail.com
ORCID ID 0000-0002-0495-9003 Geliş tarihi: 14.06.2021, Kabul tarihi: 16.10.2021

**THE EFFECT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE LEVELS OF
PREGNANCY AND NURSING STUDENTS ON VIOLENCE
TENDENCIES**

ABSTRACT

Objective: The research conducted to determine the effects of students' emotional intelligence levels on violent tendencies is descriptive. Materials and Methods: Research; Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Health Sciences between 01.07.2020-30.09.2020; It was conducted with 554 students studying in Nursing and Midwifery departments. Data; "Introductory Information Form" was collected using "Emotional Intelligence Assessment Scale" and "Violence Tendency Scale". Number, average, percentage distribution and correlation analysis were used to evaluate the data. Results: Students' Emotional Intelligence Assessment Scale mean score of awareness of emotions sub-dimension was 28.16 ± 5.86 , emotion management sub-dimension mean score was 24.58 ± 5.89 , self-motivation sub-dimension mean score was $26,72 \pm 5,85$, empathy sub-dimension mean score was 27.99 ± 5.93 , social skills It was determined that the mean score of the subscale was 26.11 ± 5.82 , and the average score of the Emotional Intelligence Assessment Scale was 133.57 ± 25.21 and within the normal range. It was determined that the total score average of the Students' Violence Tendency Scale was 37.23 ± 9.62 and their violence tendency was low. It was determined that there is a very weak negative relationship between the students' Emotional Intelligence Rating Scale mean scores and the Violence Tendency Scale mean scores ($p = 0.01$, $r = -.110$), and as the emotional intelligence level increases, the tendency to violence decreases. Conclusion: In line with the findings of the study, it was concluded that the emotional intelligence levels of the students need to be improved, their violent tendencies are low and as their emotional intelligence level increases, their tendency to violence decreases.

Keywords: Nursing, Midwifery, Student, Emotional intelligence, Violence tendency.

1. GİRİŞ

Bugün bilim, sanat, hukuk ve insan haklarındaki ilerlemelere rağmen şiddet artıyor. Her yıl 1,3 milyondan fazla insan şiddet sonucu ölüyor ve milyonlarca insan şiddet nedeniyle yaralanıyor. Ölüm ve yaralanmanın yanı sıra şiddete maruz kalma; Sigara, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, psikiyatrik hastalık, intihar eğilimi, kardiyolojik sorunlar, diyabet, kanser ve çeşitli kronik hastalıkların riskini de yüksek oranda artırmaktadır (1). Şiddet, insan hayatının her alanında artan bir sağlık ve insan hakları sorunudur (2-4).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre şiddet; "gücü ve fizik zorlamayı kendisine, bir başka kişiye, grup veya topluma tehdit yoluyla ya da gerçekten bir eyleme dökerek; fiziksel, psikolojik zarara, ölüme, yoksunluğa neden olma ya da neden olma ihtimali taşıyacak biçimde kasten kullanılması" dır (5).

Literatürde şiddetin türlerine ilişkin farklı sınıflandırmalar olduğu gözlemlenmiştir. Subaşı, şiddet türlerini; kendi kendine şiddet, organize şiddet, kişilerarası şiddet, medya şiddeti ve diğer şiddet türleri biçiminde sınıflandırmıştır.6 DSÖ ise şiddeti kendi kendine yönelik şiddet (kendine zarar verme, intihar vb.), kişilerarası şiddet (şiddet bir kişi tarafından başka bir kişiye karşı işlenir) ve toplu şiddet (terör eylemleri, savaşlar vb.) biçiminde sınıflandırmıştır (5).

Yıkıcı bir davranış olan şiddetin kökeninde saldırgan davranış rol oynar. Bireysel ve sosyal şiddetin birçok doğal ve ruhsal nedeni vardır. Ancak insanlık tarihi boyunca manevi yaşamlarında farklı savunma düzenleri olan insanlar, kendilerinden kaynaklanan saldırgan davranışları, bu düşünce sisteminin etkisi altında her zaman haklı ve doğru görmüş ve göstermek istemişlerdir (3,4,7). Bu düşünce sisteminin etkisi altında olan insan haklı olduğunu düşünür; başkalarının yanlış, kötü ve olumsuz düşündüğüne ve haksız olduğuna inanır. Kendisi gibi düşünmeyenlere tahammül etmez. Şiddet ve saldırganlık zararlıdır ve bir problem çözme yöntemi olarak saldırganlık ve şiddetin kullanılması onarılması güç sonuçlar doğurabilir (7-9).

Duygusal zekâ, şiddet içeren ve saldırgan davranışları etkilediği düşünülen becerilerden biridir. Goleman'a (1998) göre duygusal zekâ; "kişinin kendisini eyleme geçirebilme, aksaklıklara rağmen yoluna devam ederek, dürtülerini kontrol altına alarak tatmin olmayı geciktirebilme, ruhsal durumunu düzenleyerek, kendini başkasının yerine koyarak umut besleyebilme" olarak tanımlamaktadır (10). Bar-On'a göre duygusal zekâ, etkilere ve baskılara olumlu tepki vermesini sağlayan bilişsel olmayan becerilerin tamamıdır (11).

Yapılan çalışmalarda; Mayer, Salovey ve Caruso, duygusal zekâ seviyesi yüksek olan bireylerin duygularını daha iyi yönettiklerini, duygusal problemleri çözmeye ve stresli durumları yönetmeye daha iyi olduklarını, buna bağlı olarak ise aile ve sosyal yaşamdaki ilişkilerinde daha yapıcı ve olumlu tepkiler gösterdiklerini, Matthews ve Zeidner yüksek düzeyde duygusal zekâyâ sahip olan bireylerin problem çözümünde etkili başatma mekanizmalarını daha iyi kullandığını, duyguların kontrolü ve duygusal farkındalıklarının daha iyi olduğunu, Brackett, Mayer ve Warner, düşük duygusal zekâ düzeyine sahip olan kişilerin sosyal ilişkilerinin daha kötü olduğunu ve saldırgan türdeki davranışları fazla sergilediklerini saptamıştır (12-14). Duygusal zekânın öğrenilmiş alışkanlıklara dayandığı görüşü, ilgili alanda bulunan uzmanların bu kapasiteyi geliştirmek için duygusal zekânın rolünü ve önemini incelemelerini sağlamıştır (10,15).

Sağlık profesyonelleri arasında bulunan Hemşirelik ve Ebelik meslekleri, önemli bir yeri olan grubu oluşturmaktadır, ayrıca sunduğu hizmetler ve ulaşabildiği kitleler bakımından tartışmasız bir öneme sahiptir. Hemşirelerin ve ebelerin acil servisler ilk sırada olmak üzere çok çeşitli çalışma alanlarının bulunması, hizmet ettikleri toplumu oluşturan bireylerle bire bir iletişim kuruyor olmaları ve şiddet içeren olaylarla en çok karşılaşan meslek üyelerini oluşturmaları gibi nedenlerle, ebe ve hemşirelerin duygusal zekâ ve şiddet ilişkisi konusunda bilinçlenmelerinin sağlanması bu konulara olan farkındalıklarını arttıracak, mesleği icra ederken sunacağı hizmetlerde daha duyarlı olmalarına ve bakımlarının daha iyi ve etkili olmasına yardımcı olacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Türü Yeri ve Zamanı

Araştırma tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde 01.07.2020–30.09.2020 tarihleri arasında yürütülmüştür.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi; Hemşirelik ve Ebelik bölümlerinde öğrenim gören 829 Ebelik ve Hemşirelik bölümü öğrencisi oluşturmuştur. Örneklem seçimine gidilmeyen araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğrencilere ulaşılması planlanmıştır. 82 öğrenci araştırmaya katılmayı istememiştir, çalışmaya katılmaya gönüllü olan 747 öğrenci ile (ebelik, hemşirelik) çalışma yürütülmüştür ancak 193 öğrenci ölçekleri hatalı ya da eksik doldurdukları için çalışma kapsamından çıkartılmış ve çalışma 554 öğrenci ile tamamlanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri; “Sosyodemografik Bilgi Formu”, “Duygusal Zekâ Değerlendirme Ölçeği” ve “Şiddet Eğilimi Ölçeği” ile toplanmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu: Çalışmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik ve eğitim durumlarına ilişkin bilgilerini içeren 14 sorudan oluşmaktadır.

Duygusal Zekâ Değerlendirme Ölçeği (DZDÖ): Hall tarafından 1999 yılında Duygusal zekâyı ölçmek için geliştirilmiş bir ölçektir. DZDÖ'nün Ergin (2000) tarafından Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması yapılmıştır.¹⁶ Ölçek toplamda 5 alt boyuttan ve 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 5 alt boyut bulunmakta, bu boyutlar; Duyguları Fark Etme, Duyguları Yönetme, Kendini Eyleme Geçirebilme (Motive Etme), Duygudaşlık (Empati) ve İlişkileri Kontrol Etme biçimindedir. Ölçekten toplamda alınacak olan en düşük 30, en yüksek 180 puandır. DZDÖ'nin toplam puanı; 155'in üzerinde ise yüksek (oldukça iyi), 130-150 arasında ise normal (biraz geliştirilmesi gerek), 129'un altında ise düşük (mutlaka geliştirilmesi gerek) duygusal zekâ seviyesi

biçiminde değerlendirilmekte. Ölçekten yüksek bir puanın alınması duygusal zekâ düzeyinin iyi olduğunu göstermektedir. Likert tipi olan ölçekte maddelere verilecek cevapların puan değerleri; 1: Tamamen katılmıyorum, 2: Kısmen katılmıyorum, 3: Çok az katılmıyorum, 4: Çok az katılıyorum, 5: Kısmen katılıyorum, 6: Tamamen katılıyorum şeklindedir. Değerlendirme yapılırken tersine çevrilerek hesaplanan ifade bulunmamakta. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.84 olarak saptanmıştır (10,16,17). Yapılmış olan bu araştırmada Cronbach alfa değerinin 0.94 olduğu belirlenmiştir.

Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ): Ölçek Millî Eğitim Bakanlığı adına Göka, Bayat ve Türkçapar (1995) tarafından yapılan bir çalışmada, ortaöğrenim düzeyinde eğitim alan öğrencilerinin şiddete olan eğilimlerini ölçmek amacı ile geliştirilmiştir (18). Ölçek daha sonra ise temelde bulunan özellikleri yeniden tasarlanarak, kapsam geçerliği de yapılarak, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu “Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet” (1998) isimli çalışması için oluşturulmuştur. Likert tipi olan ölçekte maddelere verilecek cevapların puan değerleri; 1: hiç uygun değil, 2: biraz uygun, 3: uygun, 4: çok uygun şeklindedir. Ölçekten yüksek puan alınması durumunda, bireylerin şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin fazla olduğu düşünülmektedir. Ölçekten 1-20 arasında puanın alınması “çok az”, 21-40 arasında puanın alınması “az”, 41-60 arasında puanın alınması “fazla” ve 61-80 arasında puanın alınması “çok fazla” şiddet eğilimi biçiminde değerlendirilmekte. Cronbach alpha değeri (0.76) ölçeğin iç tutarlılığa sahip olduğunu ($\alpha > 0.60$) göstermektedir (18). Yapılan bu araştırma da ise Cronbach alfa değerinin 0.85 olduğu belirlenmiştir.

2.4. İstatistiksel Analiz

Araştırmanın bitiminde elde edilmiş olan veriler SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Sciences for Windows) paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler aritmetik ortalama($\pm$)standart değer, frekans dağılımı ve yüzde olarak sunuldu. Nicel değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson'ın korelasyon katsayısı

kullanıldı. Dağılımların normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirildi. Normal dağılıma uyduğu saptanan değişkenler için iki bağımsız grup arasında istatistiksel karşılaştırmalarda Student's t- Testi, üç bağımsız grup arasındaki istatistiksel karşılaştırmalarda Tek Yönlü Varyans Analizi istatistiksel yöntem olarak kullanıldı. Anlamlı bulunan değişkenlerde anlamlılığın kaynağını saptamaya yönelik yapılan post-hoc ikili karşılaştırmalarda Tukey HSD Testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edildi.

2.5. Araştırmada Etik

Helsinki Deklerasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılan araştırmanın uygulamasına başlamadan önce Gaziosmanpaşa Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurul'undan (25.06.2020 tarihli, 20-KAEK-152 no'lu) ve çalışmanın yapılacağı kurumdan (20.03.2020 tarihli, 18004 sayılı) yazılı izin alındıktan sonra çalışmaya başlanmıştır. Çalışmaya katılan bireylere çalışmanın amacı açıklanarak hazırlanan Bilgilendirilmiş Onam Formu ile yazılı onamları alınmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %59,6'sının hemşirelik öğrencisi, %27,4'ünün 4. sınıf, %85'inin kadın, %70'inin çekirdek aileye sahip olduğu, %44,6'sının küçük şehirde yaşadığı, %49,1'inin gelirinin giderine denk olduğu, %67,7'sinin yurttan kaldığı, %69,6'sının annesinin, %39,5'inin babasının ilköğretim mezunu, %84,3'ünün annesinin ev hanımı, %22,7'sinin babasının emekli olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin DZDÖ ve ŞEÖ Puan Ortalamalarının Dağılımı

Ölçekler	Alınabilecek En Düşük ve Yüksek Puanlar	Alınan Puan Ortalaması $\bar{X} \pm SD$	
DZDÖ Alt Boyutları	Duyguların Farkında Olma	6-36	28,16±5,86
	Duygularını Yönetme	6-36	24,58±5,89
	Kendini Motive Etme	6-36	26,72±5,85
	Empati	6-36	27,99±5,93
	Sosyal Beceriler	6-36	26,11±5,82
	DZDÖ Toplam	30-180	133,57±25,21
	ŞEÖ Toplam	20-80	37,23±9,62

Öğrencilerin aldıkları DZDÖ toplam puan ortalamasının 133,57±25,21 (alt-üst; 40-180) ve duygusal zekâ düzeylerinin normal (biraz geliştirilmeye ihtiyacı var) olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin aldığı DZDÖ'nin alt boyutlarından alınan puan ortalama değerleri incelendiğinde; duyguları fark etme alt boyut puan ortalaması 28,16±5,86, duygularını yönetme alt boyut puan ortalaması 24,58±5,89, kendini eyleme geçirme (motive etme) alt boyut puan ortalaması 26,72±5,85, duygudaşlık (empati) alt boyut puan ortalaması 27,99±5,93 ve sosyal beceriler alt boyutu puan ortalaması 26,11±5,82 olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin aldıkları ŞEÖ'nin toplamda alınan puan ortalamasının ise 37,23±9,62 (alt-üst; 20-75) ve şiddet eğilimlerinin az olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Öğrencilerin DZDÖ'nin kesme noktalarına göre yüzdelerle dağılımlarına bakıldığında %41,9'unun duyguları fark etme alt boyutundan alınan puan ortalaması yüksek, %52,3'ünün duygularını yönetebilme alt boyutundan alınan puan ortalaması düşük, %36,1'inin kendini eyleme geçirme (motive etme) alt boyutundan alınan puan ortalaması düşük, %37,7'sinin duygudaşlık (empati) alt boyutundan alınan puan ortalaması yüksek, %39,7'sinin sosyal becerileri alt boyutundan alınan puan ortalaması düşük ve %45,8'inin DZDÖ toplamından alınan puan ortalamasının ise normal olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. DZDÖ Puan Ortalaması ile ŞEÖ Puan Ortalaması Arasındaki İlişki

Ölçekler		ŞEÖ Toplam Puan
DZDÖ Toplam Puan	r	-,110**
	p	,010
Duyguların Farkında Olma	r	-,115**
	p	,007
Duygularını Yönetme	r	-,123**
	p	,004
Kendini Motive Etme	r	-,114**
	p	,007
Empati	r	-,079
	p	,063
Sosyal Beceriler	r	-,040
	p	,350

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Öğrencilerin DZDÖ puan ortalamaları ve alt boyutları ile ŞEÖ puanlarının ortalamalarında bulunan ilişkiyi belirlemek için yapılmış olan Pearson korelasyon analizinde DZDÖ puan ortalamaları ile ŞEÖ puan ortalamaları arasında negatif yönde anlamlı çok zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir (p=0.01, r=-.110). Öğrencilerin duygusal zekâ düzeyleri yükseldikçe şiddet eğilimlerinde azalma olmaktadır. Duyguları fark etme puan ortalaması ile şiddet eğilimi puan ortalaması arasında (p=0.007, r=-.115), duyguları yönetme puan ortalaması ile şiddete eğilim puan ortalaması arasında (p=0.004, r=-.123), kendini motive etme puan ortalaması ile şiddete eğilim puan ortalaması arasında (p=0.007, r=-.114) anlamlı çok zayıf negatif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Cinsiyete göre kadın öğrencilerin; DZDÖ Duyguları fark etme, Kendini eyleme geçirme (motive etme), Duygudaşlık (empati), Sosyal becerileri alt boyutları ile toplam puanlarının erkek öğrencilerden anlamlı şekilde yüksek olduğu, ŞEÖ puanlarının ise anlamlı şekilde düşük olduğu saptanmıştır (p<0.05).

Tablo 3. Öğrencilerin Bazı Tanımlayıcı Özellikleri ile DZDÖ ile ŞEÖ Puan Ortalamalarının Dağılımı

Değişkenler	n	DZDÖ Duyguların Farkında Olma $\bar{X} \pm SD$	DZDÖ Duyguları nı Yönetme $\bar{X} \pm SD$	DZDÖ Kendini Motive Etme $\bar{X} \pm SD$	DZDÖ Empati $\bar{X} \pm SD$	DZDÖ Sosyal Beceriler $\bar{X} \pm SD$	DZDÖ Toplam $\bar{X} \pm SD$	ŞEÖ $\bar{X} \pm SD$
Cinsiyet								
Kadın	471	28,63±0,25	24,64±0,27	26,93±0,26	28,54±0,25	26,52±0,25	135,27±1,09	36,27±0,42
Erkek	83	25,47±0,78	24,25±0,67	25,49±0,72	24,88±0,79	23,80±0,76	123,89±3,41	42,70±1,17
		t=-3,862 p=0,000	t=-,556 p=0,578	t=-2,073 p=0,039	t=-4,437 p=0,000	t=-3,386 p=0,001	t=-3,179 p=0,002	t=5,778 p=0,000
Aile tipi								
Çekirdek	410	24,62±0,29	24,62±0,29	26,71±0,29	27,90±0,30	26,11±0,29	133,61±1,27	37,42±0,50
Geniş	144	24,45±0,51	24,45±0,47	26,74±0,50	28,34±0,46	26,11±0,49	133,67±2,03	36,62±0,71
		t=0,417 p=0,677	t=0,299 p=0,765	t=-0,042 p=0,966	t=-0,767 p=0,444	t=-0,005 p=0,996	t=-0,025 p=0,980	t=0,843 p=0,399
Hayatını Nerede Geçirdiği								
Köy-Kasaba	139	28,04±0,52	24,76±0,52	27,01±0,56	27,99±0,53	26,16±0,53	133,96±2,30	37,65±0,92
Küçük şehir	247	28,36±0,37	24,38±0,38	26,55±0,36	28,04±0,38	26,00±0,37	133,34±1,61	36,89±0,58
Büyükşehir	168	27,96±0,41	24,74±0,45	26,71±0,43	27,92±0,44	26,24±0,42	133,57±1,81	37,38±0,71
		F=0,268 p=0,765	F=0,257 p=0,773	F=0,274 p=0,761	F=0,023 p=0,977	F=0,089 p=0,915	F=0,026 p=0,974	F=17,960 p=0,736
Gelir Durumu								
Yeterli	173	28,38±0,48	24,50±0,44	26,78±0,44	27,58±0,46	25,71±0,43	132,96±1,92	35,03±0,60
İdare Ediyor	272	28,39±0,31	24,77±0,35	26,95±0,33	28,44±0,34	26,45±0,33	135,00±1,42	36,81±0,55
Yetersiz	109	27,24±0,64	24,25±0,62	26,04±0,67	27,53±0,63	25,91±0,67	130,96±2,82	41,77±1,13
		F=1,674 p=0,189	F=0,332 p=0,718	F=0,966 p=0,381	F=1,507 p=0,223	F=0,931 p=0,395	F=1,069 p=,344	F=17,960 p=0,000
Anne Eğitim								
İlkokul	386	28,27±0,29	24,61±0,30	26,70±0,30	27,99±0,31	26,18±0,29	133,75±1,28	36,95±0,47
Ortaokul	84	27,82±0,67	25,00±0,66	26,89±0,65	28,18±0,64	26,25±0,67	134,14±2,93	37,30±1,19
Lise	62	28,63±0,66	24,21±0,67	26,87±0,65	28,34±0,68	26,00±0,70	134,05±2,74	38,05±1,25
Üniversite	21	25,95±1,62	23,29±1,59	26,00±1,50	26,05±1,32	24,33±1,26	125,62±6,60	39,71±2,36
		F=1,261 p=0,286	F=0,564 p=0,641	F=0,145 p=0,932	F=0,849 p=0,471	F=0,691 p=0,563	F=0,722 p=0,544	F=0,725 p=0,543
Baba Eğitim								
İlkokul	219	27,96±1,07	24,17±0,42	26,36±0,42	27,61±0,44	25,63±0,43	131,73±1,84	37,05±0,66
Ortaokul	98	28,20±0,61	24,77±0,64	27,07±0,66	28,48±0,61	26,96±0,58	135,48±2,63	37,97±1,07
Lise	148	28,77±0,44	25,00±0,45	27,07±0,43	28,34±0,43	26,57±0,45	135,75±1,87	36,34±0,69
Üniversite	89	27,58±0,61	24,71±0,54	26,62±0,55	27,82±0,61	25,62±0,55	132,35±2,44	38,33±1,07
		F=0,907 p=0,442	F=0,643 p=0,591	F=0,581 p=0,634	F=0,712 p=0,551	F=1,723 p=0,163	F=1,014 p=0,392	F=1,026 p=0,381

t: Independent-Samples T testi; F:One-Way Anova

Öğrencilerin yaşadığı ailenin tipi, hayatını nerede geçirdiği, anne ve baba eğitim durumlarına ile DZDÖ ve ŞEÖ puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Gelir durumuna göre; gelirini yetersiz olarak niteleyen öğrencilerin gelirini yeterli ve idare ediyor olarak niteleyen öğrencilere göre DZDÖ alt grupları ve toplam puanlarının göreceli olarak daha düşük olduğu ancak aralarında bulunan farkın anlamlı olmadığı ($p>0.05$), yapılan ikili karşılaştırmalar sonucu anlamlı farkın gelir durumu yetersiz olanlardan kaynaklandığı görülmüştür, ŞEÖ puanlarının ise yüksek olmakla beraber aralarındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$)(Tablo 3).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerinin şiddet eğilimlerine etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin duygusal zekâ düzeylerinin normal olduğu saptanmıştır. Yılmaz Karabulutlu ve arkadaşları (2011) hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerin duygusal zekâ seviyesi puanlarının ortalamasının biraz üzerinde olduğunu, yapılan diğer çalışmalarda da hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerde duygusal zekâyâ seviyesinin orta düzeyde olduğu saptanmıştır (19-21). Çalışma hayatında, insanın merkezde olması zorunlu olan hemşirelik ve ebelik mesleklerinin eğitiminde; insanın duygu düşüncelerini anlamaya, kendini tanımaya, başarılı kişilerarası ilişkiler kurmaya yönelik dersler verilmektedir. Bu derslerin etkisiyle hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin duygusal zekâ becerilerinin gelişmiş olduğu düşünülebilir. Çalışmada hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin şiddet eğilim düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Özpolat (2017) tarafından yapılan çalışmada hemşirelik bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerin şiddet eğilimlerinin düşük olduğu, Babacan Gümüş ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada da üniversite öğrencilerinin yarısından fazlasının şiddet eğilimlerinin düşük olduğu görülmüştür (22,23). Yapılan çalışmalarda erkeklerin şiddet eğilimlerinin kadınlara göre daha fazla olduğu belirtilmektedir (24-26). Araştırmamızda öğrencilerin şiddet eğilimlerinin düşük olmasının nedeninin araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun kadın olması ile ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Çalışmada hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyi puanları yükseldikçe şiddet eğilimlerinde azalma olduğu görülmüştür. Cenkseven Önder ve Yalnızca Yıldırım (2020) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin duygusal zekâ düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeylerinin düştüğü saptanmıştır (27). Duygusal zeka düzeyi yüksek olan bireylerin empati yapabilme, duygularını tanıma ve bunları anlamlandırabilme becerilerinin duygularını akılcı yönde kullanmalarına imkan verdiği için şiddete yönelme durumlarının bu nedenle düşük olduğu düşünülebilir (28).

Çalışmada, cinsiyete göre bakıldığında; kadınların erkek öğrencilere göre şiddet eğilimlerinin düşük olduğu saptanmıştır. Literatürde bulunan

diğer çalışmalarda da benzer şekilde; kadınların şiddet eğilimlerinin erkek öğrencilere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir (2,3,29,30). Erkeklerin kadınlarla karşılaştırıldığında şiddet eğilimlerinin fazla olması toplumun erkeklere yüklediği ve onlardan beklediği rollerle ilgili, kadın ve erkeğin yetiştirme biçimlerinin birbirinden farklı olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, gelir durumuna göre gelirini yetersiz olarak niteleyen öğrencilerin gelirini yeterli ve idare ediyor olarak niteleyen öğrencilere göre şiddet eğilimlerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Literatürde bulunan çalışmalarda bu sonucu destekleyen ve desteklemeyen farklı sonuçlar bulunmaktadır; Ağlamaz tarafından yapılan (2006) çalışmada, öğrenci ailelerinin aylık geliri ile Saldırganlık Ölçeğinden alınan puan arasında bulunan ilişkinin anlamlı olduğu ve ailelerin aylık gelir düzeyinin düşük olduğu öğrencilerde saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür (31). Yakut'un (2012) ve Kodan Çetinkaya'nın (2013) yaptığı çalışmalarda şiddet eğiliminin gelire göre değişmediği belirlenirken, Özgür, Yörükoğlu ve Baysan Arabacı'nın (2011) çalışmasında ise geliri giderinden fazla olan öğrencilerin şiddet eğiliminin daha fazla olduğu görülmüştür (3,32,33).

Bu araştırmada bulunan bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu araştırma Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi; Ebelik ve Hemşirelik bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerle gerçekleştirilmiş diğer fakülte ve yüksekokullar da öğrenim görmekte olan öğrenciler çalışmaya alınmamıştır. Bu sebeple araştırmanın sonuçları sadece benzer özellikte bulunan gruplara genellenebilir. Bununla beraber yalnız Sağlık Bilimleri Fakültesi; Ebelik ve Hemşirelik bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerle yapılan bu çalışma, üniversite de öğrenim görmekte olan farklı örneklem grupları ile tekrarlanabilir.

Araştırmada duygusal zekâ düzeylerinin şiddet eğilimlerine etkisi incelenmiştir. Sonraki zamanlarda yapılacak olan araştırmalarda duygusal zekâ düzeyinin şiddet eğilimine etkisinin dışında başka değişkenlere (problem çözme, stresle baş etme, pozitif duygulanım, ruhsal-psikolojik iyi olma v.b.) etkisi incelenebilir. Bu çalışmanın sonunda duygusal zekâ düzeyinin şiddet eğilimini azaltacağı belirlenmiştir. Bununla birlikte, şiddet

eğilimini azaltmak için gençlere, özellikle sağlık eğitimi alan öğrencilere yönelik duygusal zekâ düzeyini geliştiren programların oluşturulması önerilmektedir. Bu sonuç bağlamında ayrıca Hemşirelik ve Ebelik eğitimindeki ders içeriklerinde, duygusal zekâ düzeyini geliştirmeye yarayan etkinliklerle verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. World Health Organization (WHO). Şiddetin Önlenmesi Küresel Durum Raporu 2014.
http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en
/ Erişim tarihi: 15.11.2020.
2. Avcı HÖ, Yıldırım İ. Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2014;29: s.157-168.
3. Özgür G, Yörükoğlu G, Baysan Arabacı L. Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi 2011; 2(2), s.53-60.
4. Kabasakal Z. The effects of mother education programs on the functionality, anger management and conflict solution levels of families. Eğitim Araştırmaları Eurasian Journal of Educational Research 2013;52, p.1-20.
5. World Health Organization (WHO). World report on violence and health: summary. Geneva: WHO; 2002; p.331.
6. Subaşı N. Effects on violence against two men and women's health. Aktüel Tıp Dergisi 2001;6(1).
7. Milli Eğitim Bakanlığı. Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Genelge no :2006/26. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 2006.
<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1340.pdf> Erişim tarihi: 15.10.2020.
8. Türkiye Büyük Millet Meclisi çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2007.
9. Berkowitz L, LePage A. Weapons as aggression-eliciting stimuli. Journal of Personality and Social Psychology 1967; 7(2), p.202-207.
10. Goleman D. Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir? Çeviren: Banu S.Yüksel, İstanbul: Varlık/Bilim Yayınları 1998. 7.Baskı, s.17-380.
11. Stein SJ, Book HE. EQ Duygusal Zekâ ve Başarının Sırrı. Çeviren: Müjde Işık, İstanbul: Özgür Yayınları 2000;s.35-77.

12. Mayer JD, Salovey P, Caruso D. Models of Emotional Intelligence, Handbook of Intelligence. Cambridge: Cambridge University Press 2000: p. 396 - 416.
13. Matthews G, Zeidner M. The Handbook of Emotional Intelligence: Theory, Development, Assessment and Application at Home, School and in the Workplace, Editors: Reuven Bar – On, James D.A.Parker. San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Company 2000; p.459.
14. Brackett MA, Mayer JD, Warner RM. Emotional Intelligence And Its Realiton To Everyday Behaviour. Personality And Individual Differences 2004; 36, p.1382-1402.
15. Yeşilyaprak B. Duygusal Zekâ ve Eğitim Açısından Doğurguları. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 2001; 25, s.139-146.
16. Ergin FE. Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları duygusal zekâ düzeyi ile 16 kişilik özelliği arasındaki ilişki üzerine bir araştırma (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2000. s.15-35.
17. Buko G, Özkan H. Gebelerin Duygusal Zekâları ile Prenatal Bağlanma Düzeyleri Arasındaki İlişki. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2016;19(4), s.217-224.
18. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi, 1998;Yayın No: 113. Ankara.
19. Yılmaz Karabulutlu E, Yılmaz S, Yurttaş A. Öğrencilerin Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi 2011; 2(2):s.75-79.
20. Ünsar S, Yıldız Fındık Ü, Kurt Sadırlı S, Erol Ö, Ünsal S. Edirne Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri. Üniversite ve Toplum 2009; 9(1).
21. Kantek F, Gezer N. Bir sağlık yüksekokulunda öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. International Conference on New Trends in Education and Their Implications 11-13 November, 2010. 2011, Antalya-Turkey. <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/41.pdf>. Erişim tarihi: 15.10.2020.
22. Özpolat F. Hemşirelik Öğrencilerinin Şiddet Eğilimleri ile Toplumsal Cinsiyet Alguları Arasındaki İlişki. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 2017; 2(2):s.151-61.
23. Babacan Gümüş A, Şıpkın S, Tuna A, Keskin G. Üniversite öğrencilerinde problemlerle internet kullanımı, şiddet eğilimi ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişki. TAF Prev Med Bull 2015;14(6), s.460- 467.

24. Subaşı N, Akın A. Kadına yönelik şiddet; nedenleri ve sonuçları. Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın, 2003. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce / SayfaDosya/ kadina_yon_siddet.pdf. Erişim tarihi: 15.06.2021.
25. Körükcü Ö, Kayır GÖ, Kukulcu K. Kadına yönelik şiddetin sonlanmasında erkek işbirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 2012;4:396-413.
26. Özkazanç A, Yetiş EÖ. Erkeklik ve kadına şiddet sorunu: Eleştirel bir literatür değerlendirmesi. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 2016;8(2):13-26.
27. Cenkseven Önder F, Yalnızca Yıldırım S. Duygusal Zekâ ve Saldırganlık Arasındaki İlişkide Yaşam Doyumunun Aracı Rolü. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)* 2020; 17(1):30-53, <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2019.185>
28. Bingöl TY, Erkek ZY. Duygusal Zeka ve Şiddet. *MEYAD Akademi*, 2020; 1(2), 165-181.
29. Campbell A. Sex differences in direct aggression: What are the psychological mediators? *Aggression and Violent Behavior* 2006;11(3), p.237-264.
30. Kaplan B. Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2012 s.18-40.
31. Ağlamaz T. Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006. s.15-25.
32. Yakut S. Lise öğrencilerinde dindarlık-şiddet eğilimi ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2012;s.20-35.
33. Kodan Çetinkaya S. Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Nesne* 2013;1(2),s.21-43. DOI: 10.7816/nesne-01-02-02

ARAŞTIRMA

**SAĞLIK ÇALIŞANLARINA YÖNELİK ZORBALIK VE
MOBBİNG DAVRANIŞLARI: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ**

*Osman AYYILDIZ

ÖZ

Şiddetin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Toplum içinde yaşanan şiddet eylemleri iş organizasyonlarına da sirayet etmiş ve modern çağlarda fiziksel temastan daha fazla söz ve davranışlarda ağırlık kazanmıştır. İş yaşamında zorbalık (bullying) ve mobbing eylemleri çalışanların iş verimini düşüren ve çalışma barışını bozan faktörlerdir. Bu nedenle işveren ve yöneticilerin önlemeye çalıştığı, araştırmacıların da bilimsel olarak irdelediği kavramlardır.

Zorbalık, mobbing ve işyeri şiddeti ile ilişkili 1994–2020 yılları arasındaki çalışmalar Web of Science Core Collection veri tabanından indirilmiştir. Toplam 272 yayın incelenmiş, veriler Bibliometrix, VOSviewer ve R programları ile analiz edilmiştir.

Konular hakkında 136 farklı kaynakta toplam 272 yayın taranmıştır. Yayın başına ortalama atıf sayısı 22,32'dir. 150'den fazla atıf alan dört yayın vardır. En çok makale yayınlayan ilk üç ülke Amerika, Türkiye ve Avustralya'dır. Keywords plus tematik haritalamaya göre depresyon, müdahale risk faktörleri, ruh sağlığı, müdahale anketleri kelimeleri 'niche theme' olarak dikkat çekmekte ve bu konularda daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir.

Bu çalışmada, sağlık çalışanlarının maruz kaldığı zorbalık, mobbing ve işyeri şiddeti olgularına ilişkin yayınların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Böylece, ilgili konularda çalışma yapacak araştırmacıları literatürdeki yoğunlaşma ve yönelim konusunda bilgilendirmek amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Mobbing, zorbalık, işyeri şiddeti, bibliyometrik analiz, sağlık çalışanları.

* Tıp Doktoru, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Yönetimi Doktora Öğrencisi,
drosmannayildiz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7624-4613>
Geliş tarihi: 17.10.2021, Kabul tarihi: 24.10.2021

BULLYING AND MOBBING BEHAVIOURS AGAINST HEALTHCARE PROFESSIONALS: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

ABSTRACT

The history of violence is as old as human history. The acts of violence experienced in the society have also spread to business organizations and have gained weight in words and behaviours more than physical contact in modern times. Bullying and mobbing actions in business life are the factors that reduce the work efficiency of the employees and disrupt the working peace. For this reason, they are concepting those employers and managers try to prevent and that researchers scientifically examine.

The main purpose of this study is to make a bibliometric analysis of publications on bullying and mobbing cases to which healthcare workers are exposed. The analyses were visualized with scientific mapping techniques. Our goal is to inform the researchers who work or will work in this field about the orientation and concentrations on the subject.

Studies on the subject between 1994 and 2020 were downloaded from the Web of Science Core Collection database. A total of 272 publications were reviewed, and the data were analysed with Bibliometrix, VOSviewer and R programs.

A total of 272 publications on the subject from 136 different sources were searched. The average number of citations per publication is 22.32. There are four publications with more than 150 citations. The top three countries that publish the most articles are America, Turkey and Australia. According to Keywords plus thematic mapping, the words depression, intervention risk factors, mental health, intervention questionnaires draw attention as 'niche theme' and it is recommended to conduct more research on these issues.

Keywords: Mobbing, bullying, workplace violence, bibliometric analysis, health workers.

1. GİRİŞ

Şiddet kavramının kökeni insanlık tarihi kadar eskidir. Şemseddin Sami 1901'de yazdığı Kamûs-ı Türki'de, Arapça د-د-ش kökünden gelen şiddet kelimesini “peklik, fazlalık, mübalağa” olarak tanımlar (1). İngilizcedeki violence kelimesi ise diğer batı dillerindeki gibi Latince köklüdür. “Sert ya da acımasız kişilik” anlamındaki ‘violentia’dan menşe alır ve “bir kişiye güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak; zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ve yaralama” olarak tanımlanır (2). Amerikalı filozof Newton Garver, şiddet kelimesini sertlik ya da zorlama anlamından çok “ihlal etme” olarak değerlendirmiş ve bu yaklaşım birçok düşünürü de etkilemiştir (3). Bu ihlal, bir sınırı ya da normu aşma anlamı içinde kişisel haklar kavramı çerçevesinde çok daha anlaşılabilir noktaya gelmektedir ki, Türkçede kullanılan (Arapça kökenli) “tecavüz” kelimesi de “ötesine geçme, aşma, başkasının hakkına dokunma, saldırma” anlamına gelmektedir (1).

Şiddet kavramına olan hassasiyet dünya genelinde yaygınlaşmış ve şiddet konulu akademik çalışmalar 1990’lı yılların başında artış göstermiştir. 1996’daki 49. Dünya Sağlık Asamblesinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) WHA49.25 sayılı kararı kabul etmiştir (4). Bu kararla şiddetin -hem kısa hem de uzun vadede- bireyler, aileler, topluluklar ve ülkeler için ciddi sonuçlarına dikkat çekilmiştir. Şiddetin sağlık hizmetleri üzerindeki zararlı etkilerini vurgulayan “şiddet bir halk sağlığı sorunudur” deklarasyonu ile tüm devletlerin şiddeti önleme konusunda politikalar geliştirmesi gündeme gelmiştir (5).

Konunun ilk gündeme geldiğinde sadece fiziksel saldırılar şiddet kapsamında değerlendirilirken ilerleyen yıllarda sözlü taciz, hakaret, aşağılama gibi psikolojik saldırılar da şiddet kavramı içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır (6). Hatta psikolojik şiddetin iş verimine olumsuz etkisi fiziksel şiddetten çok daha fazladır (7,8). Özellikle işyeri şiddetinde fiziksel ya da psikolojik şiddet olarak ikiye ayırmak mümkün olsa da sıklıkla biri diğerini de içermektedir (9,10).

Çalışma hayatındaki “işyeri şiddeti” kavramı ilk zamanlar dikkat çekmemiştir. İsveçli akademisyen Heinz Leymann’ın işyeri şiddeti ile ilgili 1990’da geliştirdiği “Leymann Psikolojik Şiddet Envanteri” bir dönüm noktası sayılabilir (11). Bu ölçek, Körükçü ve ark. (12) tarafından Türkiye’ye uyarlanmıştır (13). Leymann ve takipçileri sayesinde özellikle İskandinav ülkelerinde zorbalık ve mobbing konusunda yapılan çalışmalar kavrama ve literatüre önemli katkılar sağlamıştır (14–16). ABD Adalet Bakanlığının “Violence in the Workplace 1993-1999” özel raporu ile ortaya çıkan istatistiksel analizlerle olayın vahameti anlaşılmaya başlamıştır (17). Bu rapor sonrasında birçok kurum, işyerinde şiddete ilişkin çalışmalarına hız vermiştir (18) ve konuyla ilgili yayınlar artmıştır (4,15,19–22).

Sağlık sektöründeki işyeri şiddeti olguları, çoğu psikolojik şiddet içerikli olduğu ve birçok ülkede kayıtlara geçmediği için önemi geç anlaşılan bir alan olmuştur (23). Yapılan çalışmalar, sağlık hizmeti sunanların diğer tüm sektörlerde çalışanlardan 16 kat daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir (24). Sonrasında yapılan detaylı analizler sağlık alanındaki işyeri şiddeti ve bunu önlemek için alınan tedbirlerin ekonomik boyutunu da göstermiştir. Psikolojik şiddetin Almanya’daki 1.000 çalışanlı bir işletmeye doğrudan maliyeti 112.000 USD, dolaylı maliyetinin ise 56.000 USD olarak hesaplanmıştır (25). 2016 yılında ABD hastanelerine ve diğer sağlık tesislerinde şiddeti önlemek için alınan proaktif ve reaktif tedbirlerin yaklaşık 2,7 milyar dolara mal olduğu tahmin edilmektedir (26).

Sağlıkta şiddete ilişkin farkındalığın artması sayesinde konuyla ilgili akademik yayınlar da artmaya başlamıştır. Yapılan iki bibliyometrik çalışmada bu artış somut olarak görülebilmektedir (27,28). Her iki çalışmanın da hemşirelik alanına dair olması ise daraltıcı bir faktör olarak görülmektedir. Bu araştırmada, tüm sağlık çalışanlarını kapsayan yayınları tarayan bir bibliyometrik analiz yapılması hedeflenmiştir.

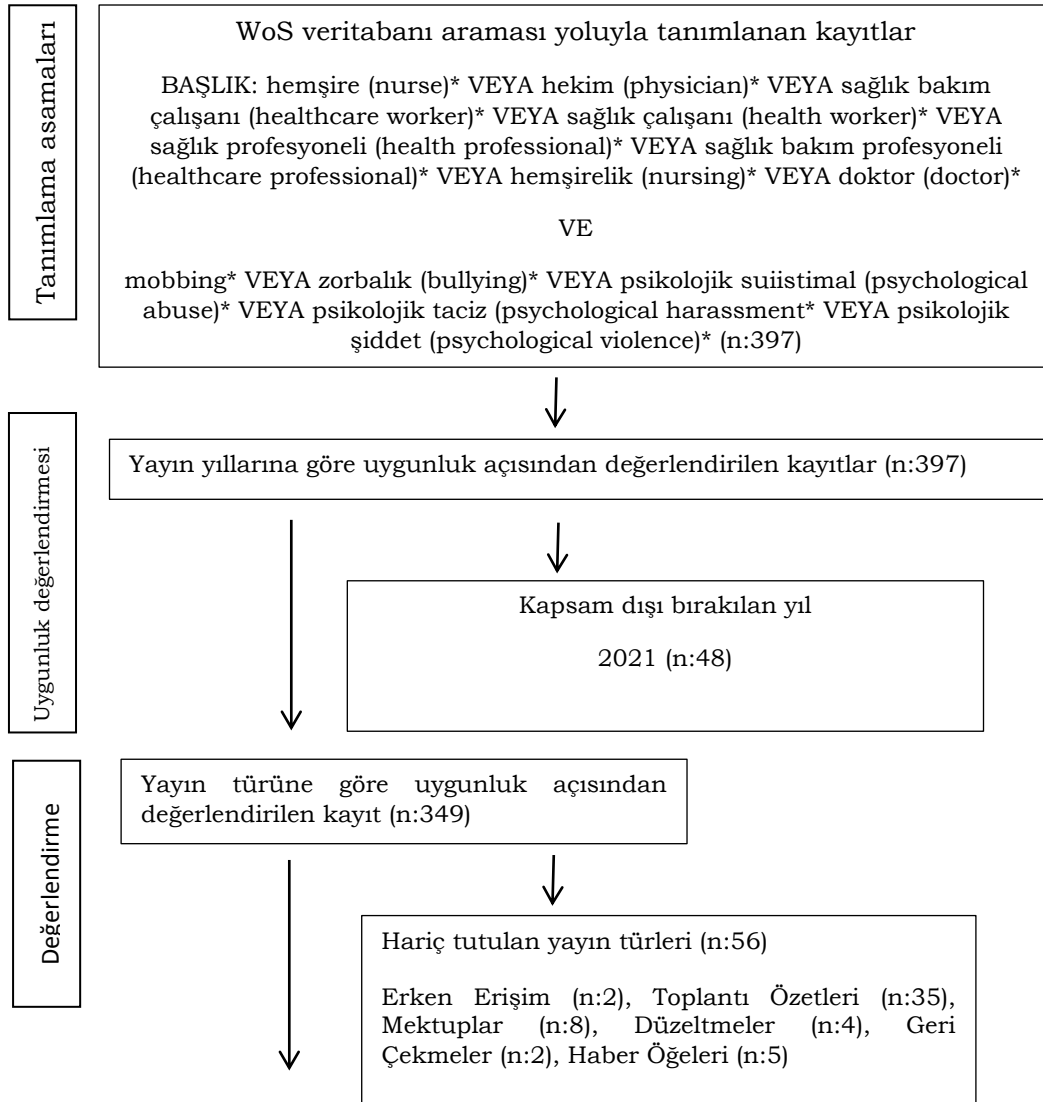
Yaşanan COVID pandemisi sürecinde sağlık çalışanları fiziksel ve psikolojik açıdan ciddi anlamda yorulmuşlardır (29). Sağlık alanındaki zorbalık ve mobbing olgularının da bu hassas zeminde artış eğilimine gireceğini öngörmek mümkündür. Timothy Dye ve arkadaşlarının 173

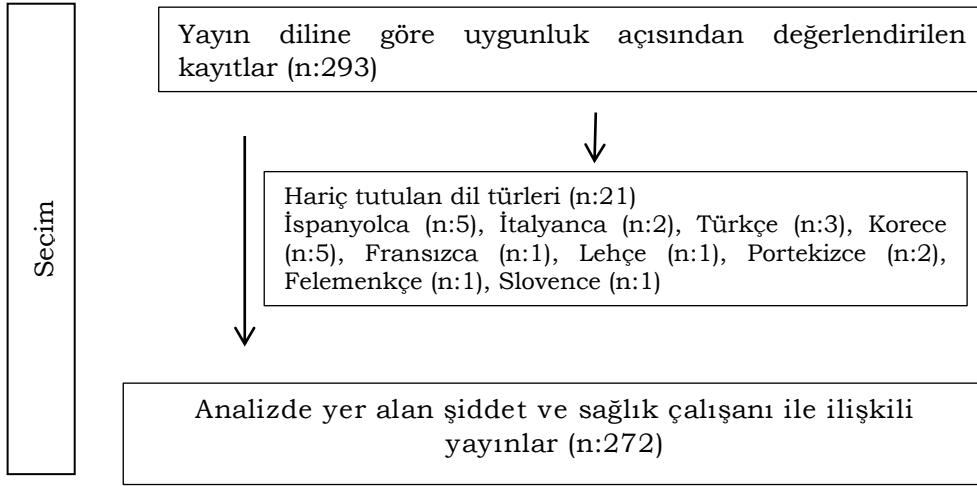
ülkeden 7.411 kişiyi incelediği çalışma da bunu desteklemektedir (30). Bu sebeple konuya ilişkin çalışmaların hız kazanacağı düşünülmektedir.

2. MATERYAL ve METODLAR

Web of Science (WoS) Core Collection veri tabanından 15 Eylül 2021 tarihinde (31) aşağıdaki arama stratejisi ile arama yapılmış ve ilk etapta 397 yayına erişilmiştir. WoS, akademisyenler arasında en yaygın veri tabanlarından biri olması ve çok sayıda derginin bulunması nedeniyle tercih edilmektedir. WoS, kamuya açık olan bir kaynak olduğundan bu araştırma için ayrıca etik kurul iznine gerek bulunmamaktadır. Yayın yılı, yayın türü, yayın dili nedeniyle elenen makalelere ilişkin veriler ve filtreleme Tablo 1’de görülmektedir. Çalışmalar filtrelenerek 272 yayına ulaşılmıştır. Veriler "plain.txt" olarak indirilmiştir.

Tablo 1. Veri toplama ve filtreleme aşamaları

Elde edilen 272 yayının detay bilgileri Tablo 2’de görüldüğü gibidir:

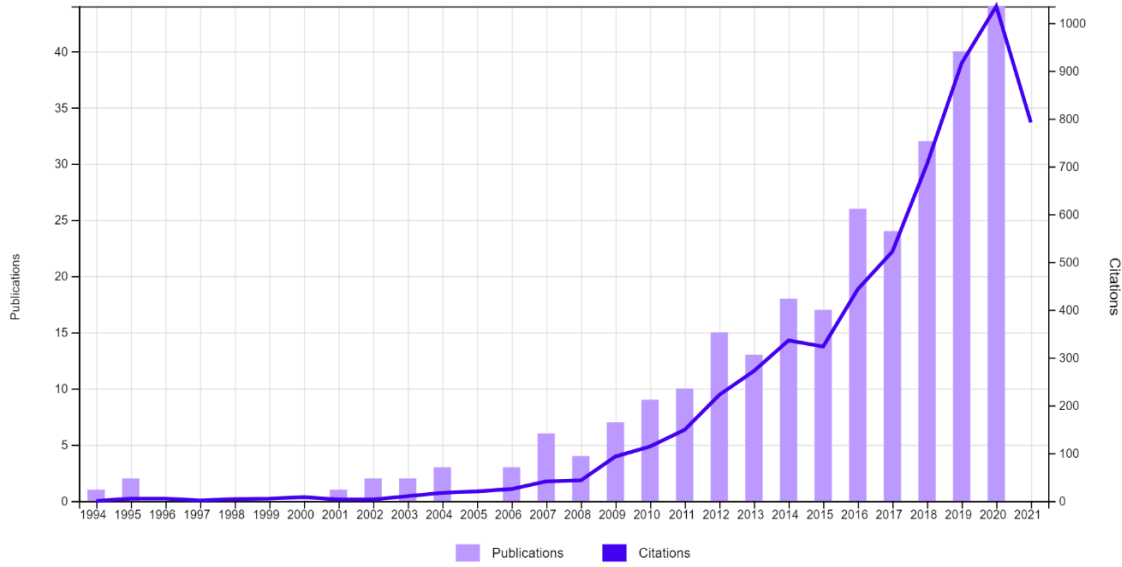
Tablo 2. Veriler hakkında temel bilgiler

Açıklama	Sonuç
Zaman aralığı	1994:2020
Kaynaklar (Dergiler, Kitaplar, vb.)	136
Dokümanlar	272
Yıl başına ortalama yayın sayısı	5.85
Yayın başına ortalama alıntı	22.32
Yayın başına yıllık ortalama alıntı sayısı	2.79
Kaynaklar	6510
Doküman tipleri	
Araştırma makalesi	228
Araştırma; Kitap bölümü	5
Kitap inceleme	1
Editoryal makale	19
Konferans bildirisi	3
İnceleme/Derleme	16
Yayın İçerikleri	
Keywords Plus (ID)	398
Yazarların anahtar kelimesi (DE)	530
Yazarlar	
Tekil yazar sayısı	807
Tekrarlanan ve görünen yazar sayısı	952
Tek yazarlı yayın yazarları	35
Çok yazarlı yayın yazarları	772
Yazar İşbirlikleri	
Tek yazarlı yayınlar	39
Yazar başına yayın sayısı	0.33
Yayın başına yazar sayısı	2.97
Yayın başına ortak yazar sayısı	3.51
İşbirliği endeksi	3.31

Analizi yapılan yayınların yayın yılları ve atıf tablosu Şekil.1'de verilmiştir. 1994'te 1, 1995'de 2 makale yayınlanmasının akabinde 2007'ye kadar sadece 12 yayın çıkmıştır. 2007 sonrası yıldan yıla katlanan artış, 2020 yılı itibariyle 44 yayın ve 1035 atıfla maksimuma ulaşmıştır. Tüm yıllardaki toplam atıf sayısı 4.924'tür (kendine yapılan atıflar hariçtir). Yayın başına düşen ortalama atıf 18,1 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 1: Yıllara göre yayın ve atıf sayıları

Yayınların WoS kategorileri incelendiğinde en fazla çalışmanın Hemşirelik (Nursing) kategorisinde yer aldığı görülmektedir (%46,8). İkinci sırada Yönetim (Management) (%7,2) üçüncü sırada ise Genel Tıp (Medicine General Internal) (%6,9) ve Kamu Çevre İş Sağlığı (Public Environmental Occupational Health) (%6,8) alanında olduğu görülmektedir. Yayın sayısı 1 ve 2 olan kategoriler tabloya “diğerleri” olarak dahil edilmiştir. Kategoriler WoS'ta yer alan isimleriyle yazılmış, uzun olanlar anlamı ifade edecek biçimde kısaltılmıştır. Kategorilerin toplamı 361 olup bir yayın birden fazla kategoride tasnif edilebilmektedir (Tablo 3).

Hemşirelik alanında bu kadar fazla çalışma olması şaşırtıcıdır. Makaleler incelendiğinde hemşirelerin genellikle psikolojik şiddete, daha az olarak fiziksel şiddete ve cinsel saldırıya maruz kaldığı görülmektedir.

Bunun en önemli nedeninin kadın ağırlıklı bir meslek grubu olmaları ve zorbalık davranışında bulunanlarca güçsüz olarak değerlendirilmeleri olduğu tespit edilmiştir (32,33). Bir başka neden de özellikle Ortadoğu ülkelerindeki çalışmalarda kadını kıymetsiz gören ataerkil kültür olarak değerlendirilmiştir (23,34). Konuyla ilgili dikkat çeken bir başka nokta ise, çalışanlar arası şiddet açısından hemşirelerin kendi aralarında da ciddi çatışmalar yaşadığını göstermektedir. Yanal düşmanlık (lateral hostility) bağlamında dedikodu, küçümseme, sözlü saldırganlık, aşağılama, hakaret, gözdağı, sabotaj, iğneleme gibi eylemlerin hemşireler arasında yaygın olduğu görülmektedir (35,36). Ancak bu konudaki yayınların fazla olması sağlık sektöründe şiddet yönünün kendi içinde daha fazla olduğu gibi algılanmamalıdır. Yapılan çalışmalarda müşteri / hizmet kaynaklı şiddetin sağlık sektöründeki tüm şiddet olaylarının %80'ini oluşturduğu bilinmektedir (37,38).

Tablo 3: Yayınların WoS kategorilerine göre sınıflandırması

Kategori	Yayın sayısı	Kategori	Yayın sayısı
Nursing	169	Criminology Penology	5
Management	26	Ethics	5
General Medicine	25	Psychology Applied	5
Public Health	25	Psychology Clinical	4
Psychiatry	14	Educational Research	3
Health Care Sciences	12	Family Studies	3
Health Policy	10	Industrial Relations Labour	3
Psychology	9	Primary Health Care	3
Education Science	7	Social Sciences	3
Environment Sciences	6	Diğerleri (1 ya da 2 yayın)	24

Atıf sayılarına göre değerlendirmede en fazla atıf alan 10 yayın, DOI numaraları ve atıf sayıları Tablo 4'de verilmiştir. İlk 10 yayının en eskisi 1994, en yakın tarihlisi ise 2014 yılına aittir. Kategori analizinde olduğu gibi en çok atıf alan yayınlar listesinde de hemşirelik konusunun ezici üstünlüğü

bulunmaktadır. Sadece 7. ve 10. sıralarda yer alan iki çalışma hemşirelik alanı dışındadır. Lyn Quine'ye ait çalışma (39) Birleşik Krallık'taki genç doktorların işyeri zorbalığına maruziyeti ile ilgili bir ankettir. Aynı yazarın hemşirelere ilişkin benzer çalışmasının (40) 214 atıfla listenin ikinci sırasında yer aldığı da düşünülürse, hemşirelerle ilgili çalışmaların çok daha fazla ilgi gördüğü net olarak anlaşılabilir. Hemşirelik alanı dışındaki diğer çalışma ise Follette ve ark. (41) ait olup cinsel istismara maruz kalmış çocuklarla ilgilenen sağlık ve güvenlik görevlilerine ilişkindir onuncu sıradadır.

Tablo 4. Dünya çapında en çok atıf alan 10 yayın

Yayın ve and DOI numarası	Toplam Atıf	Atıf yıl ortalaması
SPECTOR PE, 2014, INT J NURS STUD (10.1016/j.ijnurstu.2013.01.010)	266	33,25
QUINE L, 2001, J HEALTH PSYCHOL (10.1177/135910530100600106)	214	10,19
LASCHINGER HKS, 2010, J ADV NURS (10.1111/j.1365-2648.2010.05420.x)	191	15,917
RANDLE J, 2003, J ADV NURS (10.1046/j.1365-2648.2003.02728.x)	170	8,947
VESSEY JA, 2009, J PROF NURS (10.1016/j.profnurs.2009.01.022)	144	11,077
LASCHINGER HKS, 2012, INT J NURS STUD (10.1016/j.ijnurstu.2012.05.012)	141	14,1
QUINE L, 2002, BRIT MED J (10.1136/bmj.324.7342.878)	140	7
HUTCHINSON M, 2006, NURS INQ (10.1111/j.1440-1800.2006.00314.x)	137	8,562
JOHNSON SL, 2009, J NURS ADMIN (10.1097/NNA.0b013e318195a5fc)	131	10,077
FOLLETTE VM, 1994, PROF PSYCHOL-RES PR (10.1037/0735-7028.25.3.275)	129	4,607

En fazla atıf alan Paul E. Spector ve ark. (42) ait makale, Hemşirelikte şiddet literatürünün nicel bir incelemesi olup 136 yayının verileri analiz edilmiştir. Hemşirelerin fiziksel ve fiziksel olmayan şiddete, zorbalığa ve cinsel tacize maruz kalması üzerine yapılmış çalışmaların tarandığı makale,

160 çalışmada toplam 151.347 hemşireyi kapsamaktadır.. Şiddete maruz kalma oranları fiziksel şiddet için %36,4, fiziksel olmayan şiddet için %66,9, zorbalık için %39,7 ve cinsel taciz için %25 olup, hemşirelerin %32,7'si bir saldırıda fiziksel olarak yaralandığını bildirmiştir. Kültürel bölgelere göre maruz kalma oranları değişmektedir. Fiziksel şiddet ve cinsel taciz oranları Anglo bölgesinde en yüksektir. Türkiye'yi de kapsayan Ortadoğu bölgesinde ise fiziksel olmayan şiddet oranları en yüksektir. Bölgeler aynı zamanda şiddetin kaynağı açısından da farklılık göstermektedir; Anglo ve Avrupa bölgelerinde failer genellikle hastalar iken, Ortadoğu'da şiddet eyleminin faileri ağırlıklı olarak hastaların aileleri ya da arkadaşlarıdır. Mekânsal analizde ise fiziksel şiddetin en çok acil servisler, yaşlı bakım merkezleri ve psikiyatri servis/hastanelerinde yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Lyn Quine'nin İngiltere'de NHS'e bağlı bir hastane grubunda zorbalığa maruz kalan veya zorbalığa şahit olan hemşirelerin iş tatmini, kaygı ve depresyon durumlarına ilişkin çalışması 214 atıfla en çok atıf alan ikinci makale olmuştur (40). Çalışmanın bulguları olarak, zorbalığa uğrayan hemşirelerin, daha düşük iş tatmini seviyeleri ve önemli ölçüde daha yüksek kaygı, depresyon ve işten ayrılma eğilimi bildirdiği görülmektedir. Bu kişiler, örgütsel güven iklimi konusunda daha eleştirel cevaplar vermektedir. İşyerinin çalışanlarına destek olması, hemşireleri zorbalığın bazı zararlı psikolojik etkilerinden koruyabilmektedir.

Üçüncü sırada yer alan Laschinger ve arkadaşlarının "Hastane Ortamında Yeni Mezun Hemşirelerin Zorbalık ve Tükenmişlik Deneyimleri" makalesi (43), Kanada Ontario'daki üç yıldan daha az çalışma deneyimi olan hemşirelerin çalışma ortamlarında yaşadıkları işyeri zorbalığı ve tükenmişlik olgularını işi güçlendirme yapıları (empowering work structures) kullanılarak azaltmanın mümkün olup olmadığını incelemiştir.

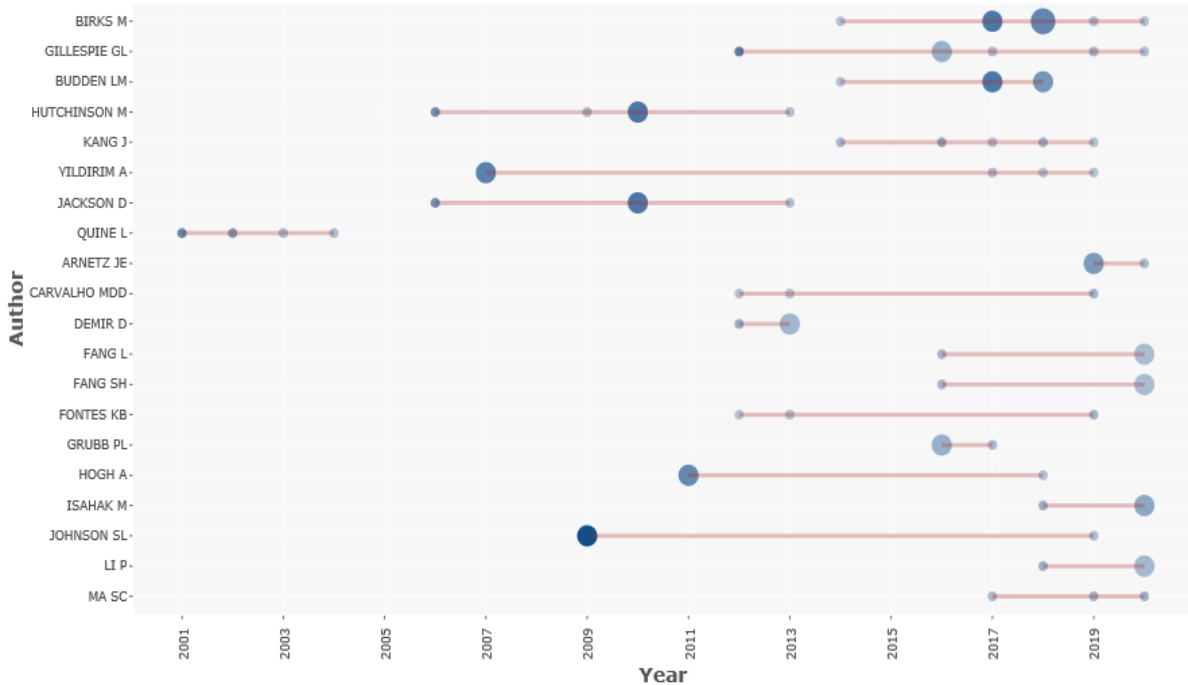
Jacqueline Randle'ın "Hemşirelik mesleğinde zorbalık" makalesi (44) en çok atıf alan dördüncü makedir. Nitel görüşme ağırlıklı çalışmada stajyer hemşirelerin bu süreçte maruz kaldıkları zorbalıklar incelenmiş ve sonuç olarak uğradıkları zorbalıkları "hemşirelik mesleğinin bir unsurumuş gibi içselleştirmeleri" tehlikesine dikkat çekilmiştir. Makale özellikle "yatay

şiddet” ve yukarıda değinilen “yanal düşmanlık” konuları açısından oldukça önemlidir.

Atıf sıralamasında beşinci makale ise Vessey ve ark. aittir (45). “Hemşirelerin İşyerinde Zorbalığı: Düşmanca İş Ortamlarının Sağlıklı İş Ortamlarına Dönüştürülmesi İçin Kişisel ve Örgütsel Stratejilerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Ön Çalışma” isimli çalışmada elektronik anket yoluyla 303 kıdemli hemşirenin verileri incelenmiştir. Cerrahi veya yüksek hassasiyetli birimlerde çalışan yeni hemşirelerin özellikle savunmasız olduğu gözlenmektedir. Veriler, faillerin çoğunlukla yönetici hemşireler veya kıdemli hemşireler olduğu fikrini de desteklemektedir.

Yazarların araştırma konularında zamana bağlı çalışmaları Şekil 2’de izlenmektedir. Konuyla ilgili en fazla yayın sahibi olan Avustralyalı akademisyen Melanie Birks, 2014’den itibaren 8 yayınlı dikkati çekmektedir. Türkiye’den Aytolan Yıldırım da 5 yayınlı altıncı sıradadır.

Şekil 2. Yazarların zaman içerisindeki üretimleri

Araştırmacıların mensup olduğu ülke bazında yapılan incelemede 272 yayın içerisinde ilk üç sırayı ABD, Türkiye ve Avustralya'nın aldığı görülmektedir. 5'ten fazla yayın sayısına göre ülkelerin üretkenlikleri Tablo

5'te görülmektedir. Türkiye'nin WoS'a girmiş 29 makale ile, yayın sayısının yüksekliği ve listede ikinci sırada olması ülkemiz adına sevindiricidir. Ancak atıf sayısı ve total link gücü açısından sadece 16 makaleye sahip olan Kanada'nın Türkiye'ye eşit link gücü ve Türkiye'den fazla atıf sayısı bulunmaktadır. Benzer bir şekilde yayın sayısında altıncı sıradaki Güney Kore'nin de 167 atıf sayısı bulunmaktadır. İncelenen yayınlar İngilizce olsa da mesleki iletişim açısından kendi ülkesi dışında aynı dilin konuşulmadığı ülkelerin dezavantajlı olduğu fikri akla gelmektedir.

Tablo 5: Sorumlu yazarların ülkeleri

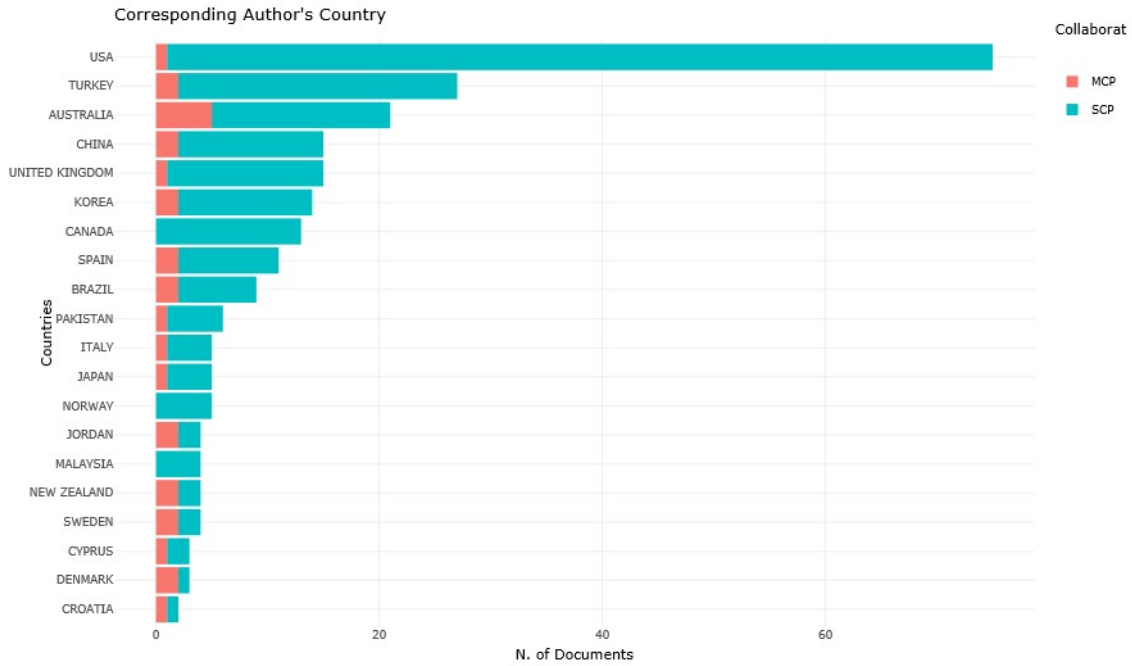
Ülke	Makale sayısı	Frekans	Atıf sayısı	Total link gücü
A.B.D.	85	174	1934	390
Türkiye	29	53	569	217
Avustralya	25	44	719	226
İngiltere	20	28	845	161
Kanada	16	32	685	217
Güney Kore	14	34	167	109
İspanya	11	23	200	41
Brezilya	19	30	60	32
Çin	10	74	131	19
Norveç	7	16	136	49

Şekil 3'te ise sorumlu yazar dışındaki yazarların tek ülkeden (Single Country Publication–SCP) veya çok ülkeden (Multi Country Publication–MCP) olmasına göre oluşturulan grafik görülmektedir. Şekildeki kırmızı kısımlar çok ülkeden yazarların olduğu yayınları göstermektedir. Şekil 3, yayınların çoğunun aynı ülkedeki yazarlarca çalışıldığını göstermektedir. Bunun nedeni, yazarların aynı araştırma grubu içinde veya aynı ulusal geçmişe sahip akademisyenlerle iş birliği yapmaya daha istekli olmaları olabilir.

Yayın sayısı yüksek olan grupta Avustralyalı (%23,8) ve Brezilyalı (%22,2) ve İspanyol (%18,2) yazarlar farklı ülke yazarlarıyla ortak çalışma yapmada öne çıkmaktadır. Avustralyalı sorumlu yazarların iş birliği konusunda İngiltere ağırlıklı olmak üzere Kanada, Singapur, Türkiye (Hacettepe) gibi farklı ülkelerden akademisyenlerle iletişimi ilgi çekicidir. ABD'nin en çok yayın yapan ülke olarak çok az MCP yayının sorumlu yazarı olması ve Kanada'nın yayın sayısının yüksekliğine rağmen sorumlu yazarın Kanadalı olduğu MCP yayının olmaması şaşırtıcıdır.

Oransal olarak Ürdünlü (%50), Yeni Zelandalı (%50), İsveçli (%50) ve Danimarkalı (%66,7) yazarların da uluslararası iş birliğine açık olduğu söylenebilir. Ancak makale sayılarının düşük olduğu da göz ardı edilmemelidir. Sorumlu yazarların Türkiye'den olduğu çalışmalarda sadece 2 makalede uluslararası iş birliği bulunmaktadır (%7,4).

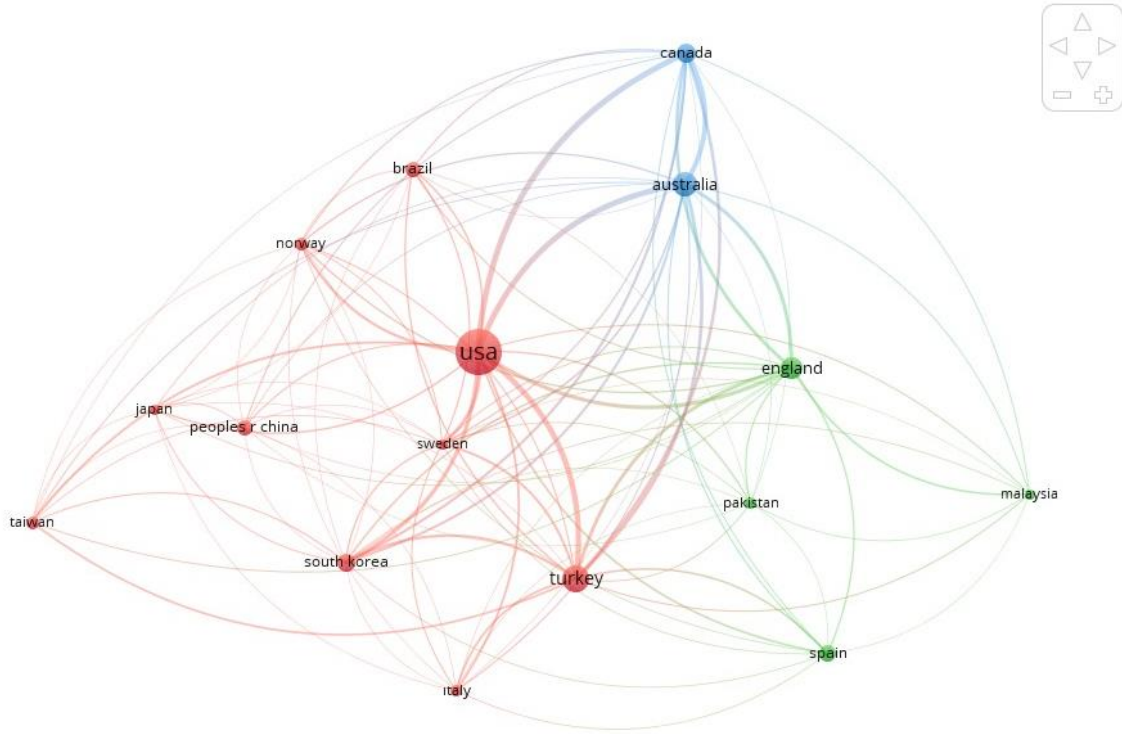
Şekil 3: MCP ve SCP oranına göre Sorumlu yazarların ülkeleri

Yayın sayısı kadar önemli faktörler atıf ağı, ülkelerin atıf gücü ve atıf ilişkileridir (Şekil 4). Ülkeler arası etkileşim incelendiğinde, en büyük grup olarak merkezde ABD'nin olduğu ve Türkiye'nin de yayın sayısı ile dikkat çektiği öbekte 10 ülke yer almaktadır. Böyle bir küme oluşmasının iki sebebi olabilir. Birinci sebep, Çin, Tayvan, Kore, Japonya, İtalya gibi ülkelerden

ABD'ye giden akademisyenler sebebiyle etkileşimin güçlü olmasıdır. İkinci sebep ise Türkiye, Norveç, İsveç gibi ülkelerdeki araştırmacıların Amerikan ekolüne daha yakın olması ve İngiltere merkezli yayın ve çalışmalarda yer bulmakta zorlanmasıdır. Avustralya ve Kanada, yayınları birbirinden fazlaca etkilenen ikinci bir grup oluşturmuştur. Daha küçük bir üçüncü grup ise dört ülke olarak merkezde İngiltere ile Pakistan, Malezya ve İspanya'dan müteşekkildir. İkinci ve üçüncü grubun bağlarının güçlülüğü de dikkat çekmektedir ve bu duruma dergiler arası atıf ilişkilerinde ayrıca değinilecektir.

Şekil 4. Ülkeler arası atıf ağı ve ülkelerin atıf gücü

Dergiler arası atıf ağları ve güçlerine (Şekil 5) bakıldığında ülkeler arası bağlantıların özellikleri daha netleşmektedir. Amerikan orijinli dergilerin tabloya hâkim rengini vermesi yanında diğer iki grup ise ülke bağlantılarından farklı bir kümelenme sergilemektedir. Burada kıta Avrupası ayrı bir grup teşkil ederken, Anglo ya da Commonwealth ülkeleri diyebileceğimiz İngiltere, Avustralya, Kanada, Pakistan, Malezya gibi İngiliz

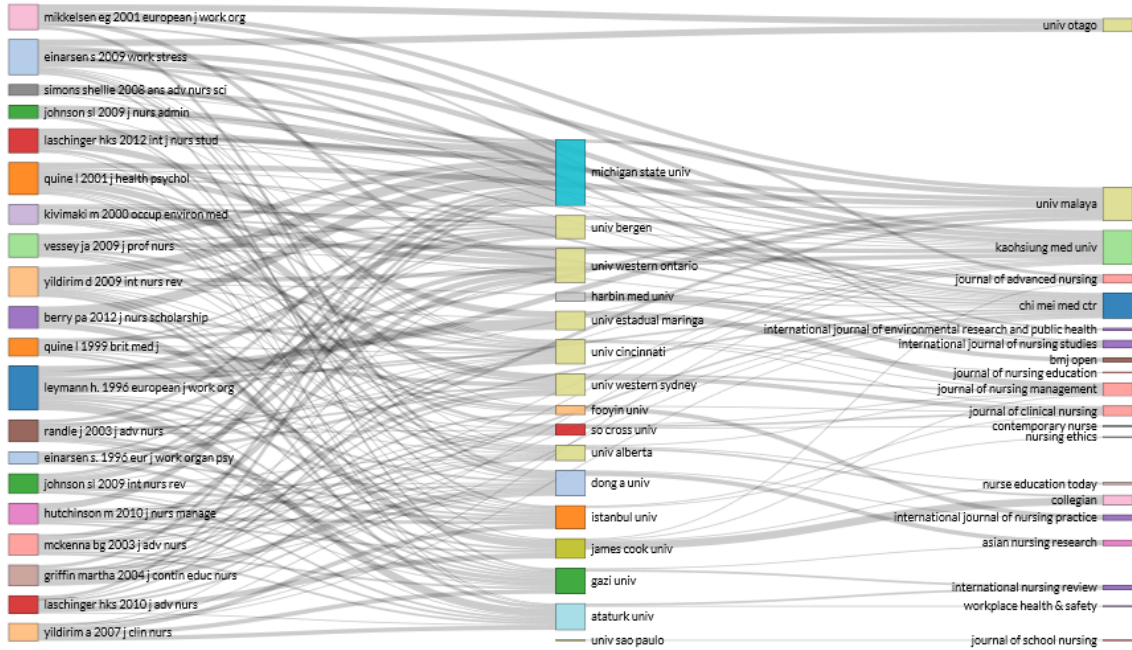

Kurumların bağlantılarına bakıldığında en güçlü iki kurum olarak Michigan State Üniversitesi ve Western Ontario Üniversitesidir. Ülkemizden Atatürk Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi de önde gelen kurumlar arasında yer almaktadır.

Kaynakların incelenmesinde bağlantı gücünde iki Tayvan kurumu 1. ve 3. sırada yer almaktadır (Kaohsiung Medical University ve Chi Mei Medical Center). İkinci sırada ise Malezya'dan University of Malaya bulunmaktadır.

Şekil 6. Referansların, bağlantıların ve kaynakların üç alanlı analiz grafiği

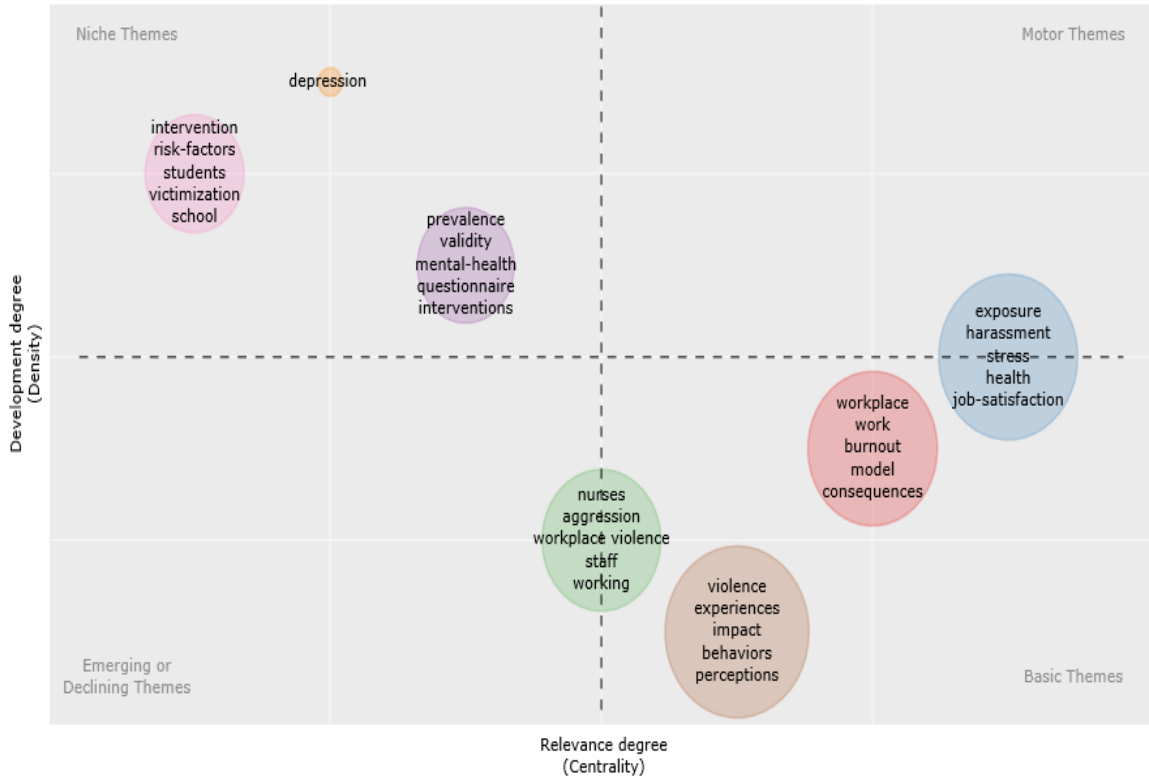
Literatür taraması yapılan WoS sitesindeki KeyWords Plus özelliğinden faydalanılarak tematik harita oluşturulmuştur (Şekil 7). KeyWords Plus'taki veriler, bir makalenin referanslarının başlıklarında sıklıkla görünen ancak makalenin başlığında görünmeyen kelimeler veya ifadelerdir. Clarivate Analytics veritabanlarına has, özel bir algoritmaya dayanan KeyWords Plus, ortak referansları olan tüm makaleler için disiplinler arasında arama yaparak alıntı-referans aramasının gücünü artırır (31). WoS kullanıcısı akademisyenler keywords plus üzerinden de literatür taraması yaptığı için KeyWords Plus, geleneksel anahtar kelime veya başlık alımını arttırmaktadır. KeyWords Plus, atıf yapılan başlıklardan oluşturulduğundan değiştirilemez (47). Oluşturulan tematik harita Şekil 7'dedir.

Tematik harita incelendiğinde temel temalar (basic themes) olarak “şiddet”, tecrübe”, “davranış”, “algı” gibi kelimelerin bu grupta yer aldığı görülmektedir. Motor temalar olarak “tükenmişlik”, “stres”, “taciz” gibi kelimeler bulunmaktadır.

Yine motor temalar bölgesinde yer alan “davranışlar” ve “algı” temalarına dikkat çekmek istiyoruz. Son yıllarda yapılan araştırmalar zorbalık kavramı ile kişilik / çatışma yönetimi / kişiler arası çatışma kavramlarını karşılaştırma eğilimindedir (48–51). İşyerinde zorbalık ile ilgili yeni alan araştırmalarının yaygın olarak benimsenen kişilik özelliği perspektifinin ötesine geçilerek ek faydalar ve içgörüler kazanılabileceği de incelenmelidir.

Niş alanda (Niche Themes), üzerinde derinlemesine çalışmalar yapılmış ve alanın en oturmuş konuları yer almaktadır. Mobbing, Zorbalık ve İşyeri şiddeti alanında en oturmuş ve derinlemesine incelenmiş konuların “depresyon”, “müdahale risk faktörleri”, “ruh sağlığı”, “müdahale anketleri” kelimeleri olduğu görülmektedir.

Şekil 7. KeyWords Plus ile tematik harita

3. TARTIŞMA ve SONUÇ

Sağlıkta şiddet, mobbing ve zorbalık konuları özellikle COVID-19 sonrası “yeni normal” sürecinde daha fazla gündeme gelecektir (52). Gerek insanların kendileri ve yakınlarının sağlıkları konusunda daha hassaslaşması (53), gerekse sağlık personelinin pandemi sürecinde ciddi bir fiziksel ve psikolojik yıpranmaya uğraması (54) çatışma riskini arttıran faktörlerdir (55).

Bibliyometrik analizlerin amacı, belirli bir alan, dönem ya da bölgede üretilen yayınları inceleyerek bu yayınlar arasındaki niceliksel bağlantıları ortaya koymaktır (56). Araştırma bulgularımız ve diğer çalışmaların sonuçlarına göre, sağlıkta şiddet, mobbing ve zorbalık konularında orijinal araştırmalara ve bunların ışığında daha iyi bir iletişim dilinin kurulmasına ihtiyaç vardır. Sağlık Okuryazarlığı konusundaki yetersizlik (57) de düşünülünce, bu iletişim diline olan ihtiyaç daha da belirginleşmektedir.

Tablo 3 ve 4 analizlerinde de değinildiği gibi sağlıkta şiddet konusundaki yayınların önemli bir kısmını hemşirelik ve hemşireler üzerine olanlar teşkil etmektedir. Bu nedenle, konuyla ilgili son dönem yayınların hemşirelik eksenli olanlarının yüksek atıf almadıkları, genellikle de aynı konunun ülke ya da çalışılan klinik versiyonlarını içerdiği gözlenmektedir (31). Bu noktada sağlıktaki şiddet olgusuna ilişkin yeni çalışmaların niş konularda ve daha farklı bağlamlarda yapılmasının bilimsel üretkenliğe katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Son dönemlerde zorbalık kavramında tematik değişimler gözükmemektedir. Bundan sonraki süreçte bu tür yeni kavramsallaştırma sağlayan yayınların yayınlanmasına ihtiyaç vardır. Örneğin bu konuda en çok yayın yapan Birks ve arkadaşlarının 2014’de editöre mektup yazısında değindiği (58) “upward bullying” (üstlere zorbalık) konusu yeni araştırmalar için cazip görünmektedir. Sağlık alanında üstlere zorbalık konusunda hemşirelik öğrencilerinin davranışları ile ilgili çalışmalara rastlanmaktadır (59,60). Son dönemlerde zorbalık, taciz ve mobbing olguları yanında, amirlerini bunlarla suçlayarak yukarı yönlü zorbalık eylemlerinin de dikkat çekici oranda arttığına ilişkin bulgular vardır (61). İstihdam edildikleri ve

karşılığında iyi bir ücret aldıkları işyerinde çalışanlara sırf görevlerini yaptırmaya çalıştığı için iftiraya uğrayan yöneticilerin uğradığı zorbalık ve mobbing de araştırılmaya değer bir alandır (58).

Yukarıda da değinilen yatay mobbing ve “lateral hostility” (yanal düşmanlık) (35,36) konusu da özellikle sağlık alanında araştırılmaya muhtaçtır. Meissner’in 1986’da “Hemşireler: Gençlerimizi yiyor muyuz?” (62) diyerek değindiği ve on üç sene sonra “Hemşireler: Gençlerimizi hâlâ yiyor muyuz?” diyerek dikkat çektiği bu konuda da Meissner’in 2 makalesi dışında taranan literatürde sadece 3 çalışma saptanmıştır (63–65). Yatay mobbing konusu farklı parametrelerle incelenecek verimli bir sahadır. Günümüzde sosyal medyanın da etkisiyle oluşan “teşhir toplumu” yönelimi (66) ve buna bağlı gelişen haset duygusu eş seviyedeki sağlık çalışanları arasında mobbing, zorbalık gibi problemleri arttırmaktadır (67). Bu olaylar da üzerinde çalışmaya değer bir konu olarak dikkate alınmalıdır. Bunun yanında alandaki kavramlarda bir farklılaşma olup olmadığı da araştırmaya muhtaçtır. Tematik harita yorumlarında değinildiği üzere mobbing ve zorbalık konularının “kişilik”, “çatışma yönetimi” ve “kişiler arası çatışma” kavramları da dikkate alınarak sorgulanması alana katkı sağlayacaktır. İşyerinde zorbalık bağlamında, tüm çalışanların ve şiddet mağduru personelin kişiliklerinin incelenmesi gündeme gelmektedir. Şiddetle ilişkili girift yapıyı ve dinamikleri çözebilmek için yaratıcı düşünmeye ve yeni çalışma tasarımlarına ihtiyaç vardır (51). Alınan ya da narin kişilik karakterlerinden kaynaklanan vakalar bu yolla azaltılabilir. Yapılacak alan araştırmaları ile zorbalık ve mobbing kavramlarının tanımları, kişilik özellikleri de dikkate alınarak daha net bir çerçeveye oturtulabilir.

Sonuç olarak, özellikle pandemi sonrası dünyada algıların ve kişisel ilişkilerin önemli bir değişim geçirmesi beklenmektedir. Bundan sonra yapılacak araştırma ve üretilecek yayınların “yeni normal”i de dikkate alarak sağlık alanındaki şiddetin nedenlerini ve şiddeti önlemeye yönelik çözüm önerilerini merkeze alması önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Sami Ş. Temel Türkçe Sözlük (Kamûs-ı Türki). Tercüman Gazetesi Tesisleri. C. 3. İstanbul: Tercüman Yayınları; 1985. 1532 s.
2. Keskin A. Toplumsal Şiddet. Hukuk Gündemi Derg. 30 Aralık 2009; Güz (12):39-41.
3. Garver N. What Violence is? The Nation. 1968;26(209):819-22.
4. Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R, editörler. World report on violence and health. Genève: World Health Organization; 2002.
5. WHO. Violence, health and sustainable development: fact sheet on Sustainable Development Goals (SDGs): health targets [Internet]. Copenhagen: World Health Organization. Regional Office for Europe; 2020 [Erişim: 20 Ekim 2021]. Erişim adresi: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/340811>
6. Solmuş T. İş Yaşamında Travmalar: Cinsel Taciz Ve Duygusal Zorbalık/Taciz (Mobbing). ISGUC J Ind Relat Hum Resour. 01 Haziran 2005;7(2):1-14.
7. Yılmaz A, Özler DE, Mercan N. Mobbing ve Örgüt İklimi ile İlişisine Yönelik Ampirik Bir Araştırma. Elektron Sos Bilim Derg. 01 Eylül 2008;7(26):334-57.
8. Zhang H, Shi Y, Zhou ZE, Ma H, Tang H. Good people do bad things: How anxiety promotes unethical behavior through intuitive and automatic processing. Curr Psychol. Nisan 2020;39(2):720-8.
9. Yıldız AN, Kaya M, Bilir N. İşyerinde Şiddet [Internet]. Ziraat GURUP Matbaacılık. Ankara: TÜRK-İŞ; 2011. 59 s. Erişim adresi: <http://www.turkis.org.tr/dosya/zoUKhTycmT20.pdf>
10. Asunakutlu T, Safran B. Örgütlerde Yıldırma Uygulamaları (Mobbing) ve Çatışma Arasındaki İlişki. Sos Ekon Araştırmalar Derg. 01 Haziran 2006;6(11):110-29.
11. Leymann H. Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. Violence Vict. Ocak 1990;5(2):119-26.
12. Körükçü Ö, Bulut O, Tuzcu A, Bayram Z, Türkmen H. An Adaptation of Leymann Inventory of Psychological Terror to Health Sciences Programs in Turkey. Anatol J Psychiatry. 2014;15(4):335.
13. Satıcı S. Anger Rumination Scale: Psychometric Properties of the Turkish Version. Anatol J Psychiatry. 2014;15(4):328.
14. Leymann H. The content and development of mobbing at work. Eur J Work Organ Psychol. Haziran 1996;5(2):165-84.
15. Rayner C, Hoel H. A Summary Review of Literature Relating to Workplace Bullying. J Community Appl Soc Psychol. 1997;7(3):181-91.
16. Bloisi W, Hoel H. Abusive work practices and bullying among chefs: A review of the literature. Int J Hosp Manag. Aralık 2008;27(4):649-56.
17. Duhart DT. Violence in the Workplace, 1993-99 [Internet]. Washington DC: U.S. Department of Justice; 2001 Ara s. 12. (National Crime Victimization Survey). Erişim adresi: <https://bjs.ojp.gov/redirect-legacy/content/pub/pdf/vw99.pdf>
18. Workers' Compensation Board of British Columbia, WorkSafeBC.com (Web site). A Workbook for Employers and Workers: Preventing Violence [Internet]. Richmond, B.C.: WorkSafeBC; 2008 [Erişim 27 Eylül 2021]. Erişim adresi: http://www.llbc.leg.bc.ca/public/PubDocs/bcdocs/444753/preventing_violence_bk112.pdf

19. Zapf D. Organisational, work group related and personal causes of mobbing/bullying at work. *Int J Manpow.* Şubat 1999;20(1/2):70-85.
20. Di Martino V, Musri M. Guidance for the prevention of stress and violence at the workplace [Internet]. Kuala Lumpur, Malaysia: Department of Occupational Safety and Health Malaysia; 2001. 27 s. Erişim adresi: http://www.ilo.int/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_108523.pdf
21. Rabeatul Husna AR, Halimah MY, Salwa AP, Ainul Syakira MM. Bibliometric analysis of workplace bullying. *Int J Bus Technopreneurship.* Ekim 2020;10(3):299-308.
22. Cebrino J, Portero de la Cruz S. A worldwide bibliometric analysis of published literature on workplace violence in healthcare personnel. Gupta V, editör. *PLOS ONE.* 23 Kasım 2020;15(11):e0242781.
23. Adib SM, Al-Shatti AK, Kamal S, El-Gerges N, Al-Raqem M. Violence against nurses in healthcare facilities in Kuwait. *Int J Nurs Stud.* Mayıs 2002;39(4):469-78.
24. Elliott PP. Violence in health care. What nurse managers need to know. *Nurs Manag (Harrow).* Aralık 1997;28(12):38-41; quiz 42.
25. Chappell D, Di Martino V. Violence at work. 3rd ed. Geneva: International Labour Office; 2006. 360 s.
26. Van Den Bos J, Creten N, Davenport S, Roberts M. Cost of Community Violence to Hospitals and Health Systems | AHA [Internet]. Seattle, Washington, USA: American Hospital Association; 2017 [Erişim: 01 Ekim 2021] s. 17. (Milliman Research Report). Erişim adresi: <https://www.aha.org/guidesreports/2018-01-18-cost-community-violence-hospitals-and-health-systems>
27. Lucena PLC, Costa SFG da, Batista JBV, Lucena CMF, Morais GS da N, Costa BHS. Produção científica sobre assédio moral e enfermagem: estudo bibliométrico. *Rev Esc Enferm USP [Internet].* 13 Eylül 2018 [Erişim: 30 Eylül 2021];52(0). Erişim adresi: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0080-62342018000100805&lng=pt&tlng=pt
28. Taşkaya S, Aksoy A. A bibliometric analysis of workplace incivility in nursing. *J Nurs Manag.* Nisan 2021;29(3):518-25.
29. Ornell F, Halpern SC, Kessler FHP, Narvaez JC de M. The impact of the COVID-19 pandemic on the mental health of healthcare professionals. *Cad Saúde Pública.* 2020;36(4): e00063520.
30. Dye TD, Alcantara L, Siddiqi S, Barbosu M, Sharma S, Panko T, vd. Risk of COVID-19-related bullying, harassment and stigma among healthcare workers: an analytical cross-sectional global study. *BMJ Open.* 01 Aralık 2020;10(12): e046620.
31. clarivate.com. Web of Science [Internet]. 2021 [Erişim: 23 Eylül 2021]. Erişim adresi: <https://clarivate.com/webofscienc egroup/solutions/web-of-science-core-collection/>
32. Karatuna I, Jönsson S, Muhonen T. Workplace bullying in the nursing profession: A cross-cultural scoping review. *Int J Nurs Stud.* Kasım 2020; 111:103628.
33. Al-Qadi MM. Workplace violence in nursing: A concept analysis. *J Occup Health.* Ocak 2021;63(1):e12226.
34. Dadfar M, Lester D. Workplace violence (WPV) in healthcare systems. *Nurs Open.* Mart 2021;8(2):527-8.

35. Bambi S, Becattini G, Pronti F, Lumini E, Rasero L. Lateral hostilities among emergency and critical care nurses: Survey in five hospitals of the Tuscany Region. *Assist Inferm E Ric AIR*. Aralık 2013;32(4):213-22.
36. Bambi S, Becattini G, Giusti GD, Mezzetti A, Guazzini A, Lumini E. Lateral hostilities among nurses employed in intensive care units, emergency departments, operating rooms, and emergency medical services. A national survey in Italy. *Dimens Crit Care Nurs DCCN*. Aralık 2014;33(6):347-54.
37. Phillips JP. Workplace Violence against Health Care Workers in the United States. Longo DL, editör. *N Engl J Med*. 28 Nisan 2016;374(17):1661-9.
38. OSHA. Guidelines for Preventing Workplace Violence for Healthcare and Social Service Workers [İnternet]. Washington DC: Occupational Safety and Health Administration; 2016. (OSHA 3148-06R). Erişim adresi: <https://www.osha.gov/sites/default/files/publications/osha3148.pdf>
39. Quine L. Workplace bullying in junior doctors: questionnaire survey. *BMJ*. 13 Nisan 2002;324(7342):878-9.
40. Quine L. Workplace Bullying in Nurses. *J Health Psychol*. Ocak 2001;6(1):73-84.
41. Follette VM, Polusny MM, Milbeck K. Mental health and law enforcement professionals: Trauma history, psychological symptoms, and impact of providing services to child sexual abuse survivors. *Prof Psychol Res Pract*. 1994;25(3):275-82.
42. Spector PE, Zhou ZE, Che XX. Nurse exposure to physical and nonphysical violence, bullying, and sexual harassment: A quantitative review. *Int J Nurs Stud*. Ocak 2014;51(1):72-84.
43. Laschinger HKS, Grau AL, Finegan J, Wilk P. New graduate nurses' experiences of bullying and burnout in hospital settings: Bullying and burnout in new graduate nurses. *J Adv Nurs*. Aralık 2010;66(12):2732-42.
44. Randle J. Bullying in the nursing profession. *J Adv Nurs*. Ağustos 2003;43(4):395-401.
45. Vessey JA, DeMarco RF, Gaffney DA, Budin WC. Bullying of Staff Registered Nurses in the Workplace: A Preliminary Study for Developing Personal and Organizational Strategies for the Transformation of Hostile to Healthy Workplace Environments. *J Prof Nurs*. Eylül 2009;25(5):299-306.
46. Einarsen S, Hoel H, Notelaers G. Measuring exposure to bullying and harassment at work: Validity, factor structure and psychometric properties of the Negative Acts Questionnaire-Revised. *Work Stress*. Ocak 2009;23(1):24-44.
47. clarivate.com. KeyWords Plus generation, creation, and changes [İnternet]. 2021 [Erişim: 17 Ekim 2021]. Erişim adresi: https://support.clarivate.com/ScientificandAcademicResearch/s/article/KeyWords-Plus-generation-creation-and-changes?language=en_US
48. Baillien E, Escartín J, Gross C, Zapf D. Towards a conceptual and empirical differentiation between workplace bullying and interpersonal conflict. *Eur J Work Organ Psychol*. 02 Kasım 2017;26(6):870-81.
49. Pellegrini PG, Tolfo S da R, Bolze SDA, D'Cruz P. The Interface Between Significant Others and Workplace Bullying, Emotional Abuse and Harassment. İçinde: D'Cruz P, Noronha E, Baillien E, Catley B, Harlos K, Høgh A, vd., editörler. *Pathways of Job-related Negative Behaviour* [İnternet]. Singapore: Springer Singapore; 2021 [Erişim: 25 Şubat 2021].

- s. 423-46. (Handbooks of Workplace Bullying, Emotional Abuse and Harassment; c. 2). Erişim adresi: http://link.springer.com/10.1007/978-981-13-0935-9_15
50. Hamre KV, Fauske MR, Reknes I, Nielsen MB, Gjerstad J, Einarsen SV. Preventing and Neutralizing the Escalation of Workplace Bullying: the Role of Conflict Management Climate. *Int J Bullying Prev* [Internet]. 07 Temmuz 2021 [Erişim: 20 Ekim 2021]; Erişim adresi: <https://link.springer.com/10.1007/s42380-021-00100-y>
51. Persson R, Mikkelsen EG, Høgh A. The Role of Personality in Workplace Bullying Research. İçinde: D'Cruz P, Noronha E, Baillien E, Catley B, Harlos K, Høgh A, vd., editörler. *Pathways of Job-related Negative Behaviour* [Internet]. Singapore: Springer Singapore; 2021 [Erişim: 20 Ekim 2021]. s. 73-99. (Handbooks of Workplace Bullying, Emotional Abuse and Harassment; c. 2). Erişim adresi: http://link.springer.com/10.1007/978-981-13-0935-9_4
52. Sheek-Hussein M, Abu-Zidan FM, Stip E. Disaster management of the psychological impact of the COVID-19 pandemic. *Int J Emerg Med*. Aralık 2021;14(1):19.
53. Terkeş N, Değirmenci K, Bedir G. Hasta/Hasta Yakınları Bakış Açısıyla Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddetin Nedenleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşire Fakültesi Elektronik Derg*. 15 Ekim 2021;14(4):328-36.
54. Ergur GA, Nuhoglu Ş, Çobanoğlu C, Çetin N, Bostan P, Ergur A. Adanmışlıktan Tükenmişliğe, Tükenmişlikten Vazgeçişe: COVID-19 Pandemisi'nde İstifa Eden/Emekli Olan Hekimlerin Çılgılığı. *İstanbul Üniversitesi Sosyol Derg*. 31 Temmuz 2021;41(1):73-102.
55. Karakaş M. Covid-19 Salgınının Çok Boyutlu Sosyolojisi ve Yeni Normal Meselesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyol Derg*. 23 Temmuz 2020;40(1):541-73.
56. Yılmaz K. Sosyal Bilimlerde ve Eğitim Bilimlerinde Sistemik Derleme, Meta Değerlendirme ve Bibliyometrik Analizler. *MANAS Sos Araştırmalar Derg*. 19 Nisan 2021;1457-90.
57. Aygün Ö, Cerim S. The relationship between general health behaviors and general health literacy levels in the Turkish population. *Health Promot Int*. 30 Aralık 2020; daaa151.
58. Birks M, Budden LM, Stewart L, Chapman Y. Turning the tables: the growth of upward bullying in nursing academia. *J Adv Nurs*. Ağustos 2014;70(8):1685-7.
59. Luparell S. The Effects of Student Incivility on Nursing Faculty. *J Nurs Educ*. Ocak 2007;46(1):15-9.
60. Mintz-Binder RD, Calkins RD. Exposure to bullying at the associate degree nursing program director level. *Teach Learn Nurs*. Ekim 2012;7(4):152-8.
61. Branch S, Ramsay S, Barker M. Causes of upward bullying: Managers' perspectives [Internet]. CQUniversity; 2006 [Erişim: 20 Ekim 2021]. 18 s. Erişim adresi: https://acquire.cqu.edu.au/articles/conference_contribution/Causes_of_upward_bullying_Managers_perspectives/13453154/1
62. Meissner JE. Nurses: are we eating our young? *Nursing (Lond)*. Mart 1986;16(3):51-3.
63. Miller KY. Lateral hostility and zero tolerance. *Crit Care Nurse*. 01 Ekim 2007;27(5):20-20.
64. Alspach G. Lateral hostility between critical care nurses: a survey report. *Crit Care Nurse*. Nisan 2008;28(2):13-9.
65. Kaiser JA. The relationship between leadership style and nurse-to-nurse incivility: turning the lens inward. *J Nurs Manag*. Mart 2017;25(2):110-8.

66. Çağlak U. Teşhir Toplumu ve Yeni Medya: Teşhir Toplumunun Oluşmasında Önemli Bir Araç Olan Yeni Medya Üzerine Bir Değerlendirme. Krit İletişim Çalışmaları Derg. 26 Ekim 2020;2(2):12-20.
67. Karakaş SA, Okanlı A. Hemşirelik ve Mobbing. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilim Derg. 01 Ekim 2013;2(4):562-76.

DERLEME

KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE ADLİ EBELİK

ÖZ

Ebru SADIÇ*

Özgür ALPARSLAN**

Kadına yönelik şiddet, dünyanın tüm ülkelerinde yaşanmakta olup günümüzde çözülememiş en ciddi sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Şiddete maruz kalan kadınlar, çeşitli nedenlerle sağlık merkezlerine başvurumaktadırlar. Toplumsal cinsiyetin sebep olduğu kadına yönelik şiddetin erken dönemde tanınması ve önlenmesinde sağlık çalışanlarının, özellikle de kadınlarla daha çok yakın temasta olan ebelerin önemli bir yeri vardır. Ebeler, prenatal dönem, doğum esnasında ve postpartum dönemde anne ve bebeğin takibini yaparak bakımının sağlanmasının yanı sıra, üreme sağlığına ve toplumdaki önemli sağlık problemlerine yönelik bütüncül bir yaklaşımla hizmetler sunan, topluma temel sağlık hizmetlerinin ulaştırılmasında, sağlığın korunmasında ve geliştirilmesinde kritik işlevleri olan meslek üyeleridir. Kadına yönelik şiddeti olayını erken belirleme ve önlemede önemli sorumluluklar üstlenmektedir.

Ülkemizde ebeler, çalışma alanları ve yasal yükümlülükleri kapsamında şiddete maruz kalan adli vakalarla karşılaşmaktadır. Ülkemiz için yeni bir kavram olan, adli ebelik, adli bilimlerin uzmanlık kapsamında yer almamaktadır. Bu derlemenin amacı, kadına yönelik şiddet, şiddet ile en çok karşılaşan ve ülkemizde adli bilimler arasında yer almayan ebelerin adli ebelik konusunda durumlarına ve adli ebelik kavramına dikkat çekmektir.

Anahtar Kelimeler: Adli ebelik, ebelik, kadına yönelik şiddet.

VIOLENCE AGAINST WOMEN AND FORENSIC MIDWIFERY

ABSTRACT

Violence against women lives in all countries of the world and remains one of the most serious unresolved problems today. Women exposed to violence apply to health centers for various reasons. Health professionals, especially midwives who are in close contact with women, have an important role in the early recognition and prevention of violence against women caused by gender. Midwives are members of the profession who have critical functions in providing basic health services to the society, protecting and improving health, providing services with a holistic approach towards reproductive health and important health problems in the society, as well as providing care by monitoring the mother and baby during the prenatal, birth and postpartum period. It assumes important responsibilities in early detection and prevention of violence against women.

In our country, midwives are faced with forensic cases exposed to violence within the scope of their work areas and legal obligations. Forensic midwifery, which is a new concept for our country, is not included in the expertise of forensic sciences. The aim of this review is to draw attention to the situation of midwifery and the concept of forensic midwifery, of the midwives who are most exposed to violence against women and are not among the forensic sciences in our country.

Keywords: Forensic midwifery, midwifery, violence against women.

---

* Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu/
ebru.sadic@gop.edu.tr/ Orcid: 0000-0001-9965-0545

** Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü/
ozgralp60@gmail.com / Orcid: 0000-0002-2264-2886

Geliş tarihi: 14.06.2021, Kabul tarihi: 16.10.2021

GİRİŞ

Şiddetin en çok görülen biçimlerinden olan kadına yönelik şiddet, kadın hak ve temel özgürlüklerin ihlalidir. Kadına yönelik şiddet, çözülmemiş en ciddi sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Uluslararası hukuk normları, standart ve ilkelerinin gelişmesinde kaydedilen ilerlemeye, hem kamusal alanlarda hem de aile içerisinde işlenen çeşitli şiddet biçimlerini ve türlerini izleyen uluslararası yasal ve siyasi yapıların oluşturulmasına rağmen, kadınlara yönelik şiddet düzeyinin azaltılmasında kaydedilen ilerleme daha azdır (1).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1993'te yayınlanan "Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesini" göre kadına şiddet "kamusal alanda veya özel yaşamda kadın fiziksel, psikolojik ya da cinsel zarar verme ya da bunun gibi eylemlerle zorlama, tehdit etme veya keyfi olarak özgürlükten alıkoymak da dahil olmak üzere cinsiyete dayalı bir şiddet eylemi" olarak tanımlamıştır. Kadına yönelik şiddet her bölge, ülke ve kültürde ortaya çıkmakta ve sınıf, ırk, etnik köken ve gelire bağlı olarak dünya çapında sürmektedir. Şiddet, kadınların gelişimini engellemekte olup insan haklarından ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını önlemektedir (2). Dünyada kadınların yaklaşık olarak üçte birinin fiziksel ve/veya cinsel şiddette maruz kaldığı belirtilmiş olup, küresel olarak kadın cinayetlerinin %38'i yakın olan bir erkek arkadaş tarafından işlenmektedir (3).

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplumca belirlenen rol ve yükümlülükleri de dahil olmak üzere biyolojik cinsiyete bağlı olarak toplum ve kültürün kişilerden beklediği davranışlardır. Toplumun belirlediği rollerde erkekler kadına karşı şiddeti kolaylıkla uygulayabilmekte ve bunu yapmayı kendinde hak olduğunu düşünebilmektedir. Erkeklerin kadınları ilgilendiren her durumda güçlü ve sorumlu görüldüğü bir toplumda, erkeğin kadına yerini göstermek, onları eğitmek gibi nedenlerle uyguladığı şiddet normal karşılanmaktadır (4-6). Şiddete maruz kalan kadınlar, çeşitli nedenlerle sağlık merkezlerine başvurmaktadırlar. Fakat kadınlar sağlık çalışanlarından utanma, failden korkma, suçluluk duyma gibi çeşitli sebeplerle sorunlarını aktaramamaktadırlar. Toplumsal cinsiyetin sebep olduğu kadına yönelik şiddetin erken dönemde tanınması ve önlenmesinde sağlık çalışanlarının,

özellikle de kadınlarla daha çok yakın temasta olan ebelerin önemli bir yeri vardır.

Gün geçtikçe artan şiddet vakaları sağlık kurum ve kuruluşlarına sevk edildiğinde mağdur veya fail önce bir sağlık profesyoneli ile karşılaşmaktadır. Bu sağlık profesyonelleri arasında yer alan ebeler, özellikle mağdur durumunda olan kadın ve çocukların şiddet, istismar, cinayet, cinsel saldırı, travma, suicid girişimi, madde bağımlılığı, kriminal abortus ve diğer adli vakalarda fizik muayenede, inceleme ve karar vermede bütüncül bir yaklaşım izleyen önemli bir rol oynamaktadır (7). Ebeler mağdurun yaşadığı travma, korkuları ve acı karşısında daha duyarlı davranabilmektedir. Ülkemizde ebeler, çalışma alanları ve yasal yükümlülükleri kapsamında adli vakalarla karşılaşmaktadır. Ancak adli ebelik, adli bilimlerin uzmanlık kapsamında yer almamaktadır (8). Adli ebeliğin yer alabileceği çalışma konuları yalnızca adli obstetrik-jinekoloji ve adli hemşirelik disiplinlerince yürütülmektedir.

Birinin kasıtlı veya tedbirsiz davranması sonucunda, fiziksel veya zihinsel sağlığı bozulan vakalar adli vaka/olgu olarak tanımlanmaktadır (9). Sağlık çalışanları adli bir vaka ile karşılaştığında, Türk Ceza Kanunu'nun 280. maddesine göre bu durumu yetkili makamlara bildirmekle yükümlüdür. Görevini yerine getirirken suç işlendiğine dair bir belirti ile karşılaşmasına rağmen durumu yetkili makamlara iletmeyen veya gecikmeye neden olan sağlık çalışanı bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir. Sağlık mesleği mensubu; doktor, diş hekimi, eczacı, ebe, hemşire ve diğer sağlık personellerini kapsamakta olup, Cumhuriyet Savcılığına, hastane polisine veya güvenlik görevlilerine adli vaka bildirimi yapılmalıdır (10).

Bu derlemenin amacı, kadına yönelik şiddet, şiddet ile en çok karşılaşan ve ülkemizde adli bilimler arasında yer almayan adli ebelik kavramına dikkat çekmektir.

1. Adli Ebelik ve Kapsamı

Ebeler, prenatal dönem, doğum ve postpartum dönemde anne ve bebeğin takibi ve bakımının sağlanması yanı sıra, üreme sağlığı ve toplumdaki önemli sağlık problemlerine yönelik bütüncül bir yaklaşımla hizmet sunan, temel sağlık hizmetlerinin ulaştırılmasında, sağlığın korunması ve geliştirilmesinde kritik işlevleri olan meslek üyeleridir (11). Bütün çalışma alanları dikkate alındığında ebeler şiddet olayını erken belirleme ve önlemede önemli sorumluluklar üstlenmektedir.

Adli vakaların birçoğunda kişiyi ilk gören, yakınları ile ilk iletişim kuran, muayene esnasında kişinin eşyalarına dokunan ve kişiden alınan laboratuvar örnekleriyle önce temas eden kısacası, ilk adli delillere ulaşabilen sağlık personellerinden biri olan ebeler bildirim yükümlülüğü ile sınırlı kalmamalıdır. Bu nedenle kadın ve çocukların savunucusu rolünde olan ebelerin adli vakaları tanınması, bildirmesi, tedavi etmesi ve bakım yapması oldukça önemlidir (8,12). Hammer'a göre, mağdurlar, aileleri ve faileri, yasal yaptırım yetkisine sahip tıbbi muayene memurlarının veya görevlilerin bazı özellikleri nedeniyle uygunsuz bakım alma riski altında olabilir. Adli soruşturmalarda sağlık personeli dışındaki personel, mağdurların yaşadığı duygusal acıyı ve travmayı anlamayabilir (13). Oysa hemşire ve ebeler bu travmayı bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktadır (8).

Mağdur ile hemşire/ebe arasındaki iletişim iyi olmadığında kendileri hakkında bilgi vermektan kaçınabilirler (7). Bu durumda ebe ve hemşirelerin bütüncül bir bakış açısıyla iletişim kurmak ve delil toplamak bu tür riskleri azaltabilir (13). Adli vakalarda mağdurla ilk karşılaşıldığında hemşire/ebe güven ve saygı temelinde iletişim kurmalıdır (7,14). Kadın ve çocuk mağdurları kapsayan adli davalarda ebelerin, öykü alma, fiziksel muayene, delillerin belirlenmesi, kanıt toplama, delillerin saklanması, delilin korunmasının sağlanması, delillerin kaydedilmesi ve kriz müdahalesinde önemli görevleri olacağı açıktır (15). Bu durumda adli ebelik, ebelik uygulamalarında tıbbın, hukukun ve kriminolojinin birlikte uygulanmasıdır denilebilir. Özellikle sağlık kurumlarında görev yapan ebe ve hemşirelere; kadın, hamile ve çocuklara uygulanan fiziksel-cinsel şiddet, tecavüz, gebelikte madde bağımlılığı, aile içi şiddetin engellenmesi ve erken

saptandığında çözümler bularak, gerekli olan fiziksel ve zihinsel bakımı uygun biçimde sağlamada önemli görevler düşmektedir (12,16-18).

Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan ebeler, şiddete maruz kalan kadınların çoğunlukla başvurabilecekleri kurumlarda görev yapmaları sebebiyle kadına yönelik şiddetin engellenmesinde stratejik konumdadırlar (19). Bayar (2021) yaptığı çalışmada ebelerde yaş ve meslekte çalışma süresi arttıkça ebelerin adli olgularla karşılaşma sıklığının, acil ve doğumhane birimlerinde ebelerin adli olgu ile karşılaşma sıklığının arttığı ve en sık karşılaşılan adli olgunun da cinsel saldırı olduğu saptanmıştır (20).

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation-WHO); kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede sağlık profesyonellerinin sorumluluklarını şu şekilde sıralamıştır (21).

- Öncelikle aile içerisinde yaşanan şiddetin sebepleri ve olabilecek risklerin değerlendirilmesi.
- Şiddetin saptandığında acil tıbbi tedavi hizmetinin verilmesi ve sosyal destek sağlanması.
- Şiddet vakalarında sağlık çalışanları ile polis, sosyal destek elemanları gibi diğer meslek mensuplarının işbirliği içinde çalışması önemlidir.

Kraliyet Ebelik Koleji, şiddette maruz kalan gebelere uygulanan tıbbi yaklaşımda ebelerin rolüne dikkat çekmektedir (22,23). Ayrıca, Cinsel Saldırı Mağdurlarına Yönelik Ulusal Adli Klinik Yaklaşımlar Kılavuzuna (National SATU Guidelines Development Group-2010) göre adli klinik çalışanlarda ebeleri, cinsel istismar mağdurlarına yaklaşımında temel sağlık profesyoneli olarak tanımlamaktadır. Hatta bu alanda çalışacak, muayenede yer alacak ebe ve hemşirelerin adli olaylarda mağdur kişilere yaklaşımda en az 5 yıl deneyimli ve yüksek lisans eğitimi almış olması gibi kriterler getirmiştir. Cinsel saldırıda adli muayenede klinik muayeneyi yapan personellerden biri ebedir (24).

Adli Ebelik; "ebelik eğitimi ve klinik bilgi ve deneyimlerini kullanarak adli tıp olgularına yaklaşımda bulunan, mağdurların (kadın, gebe, lohusa ve 0-6 yaş arasındaki çocuklar) travmatik yaralanmalarını gözleyen, rapor eden, failin kimliğini tespit etmek için travma geçirmiş veya ölen adli vakalar

üzerinde çalışarak kanıt toplayan, olay ve delilleri analiz eden, mağdur ve tanık koruma programında çalışan, mahkemelerde bilirkişi olarak hizmet veren ve adli ebeklik konusunda bilimsel çalışmalar yapan bir uzmanlık alanıdır” şeklinde tanımlanabilir (8,25). Adli süreçte yer alan tüm sağlık meslek mensupları, suç fiilini ispatlamak için delil toplamada önemli bir role sahiptir. Tüm sağlık personelinden bahsedilirken doktorlar, ebeler, hemşireler ve diğer sağlık personelleri kastedilmektedir (24).

Adli ebeklik konusunda eğitim veren bazı ülkeler vardır. Özellikle, ebeklik eğitimine ek olarak, İtalya'da lisansüstünde ebeler için adli bir ebeklik bölümü bulunmaktadır. İrlanda'da hizmet içi eğitim programı kapsamında ebelere adli ebeklik eğitimi verilmektedir (25). Adli ebeler, ilk olarak 2006 senesinde İtalya'da profesyonel uzman olarak tanınmıştır. Adli ebelerin görev ve sorumlulukları;

- Gerekli durumlarda adli kolluk ekipleriyle olay yerinde inceleme,
- Cinsel suçların izlerini arama,
- Mağdur ve failerin soruşturulmasında araştırma desteği sağlama gibi görevleri vardır.

Dünya örneklerine bakıldığında zaman, İtalya ve İngiltere gibi özellikle ebelerin aktif olduğu sistemlerde, özellikle cinsel saldırı muayenesi konusunda uzmanlaşmış adli ebelerin görev yaptığı görülmektedir (24,27). Ayrıca adli ebe tarafından yerine getirilen görevler arasında obstetrik işlemlere ilişkin ihlallerin cezai ve hukuki sorumluluklar kapsamında değerlendirilmesi de yer almaktadır (26). Adli ebeliğin temel amacı; hukuksal konular ve adli bilimler kapsamında ebelerin uzmanlık alanlarında mesleki becerilerini, güçlü rol ve sorumluluklarını yerine getirerek adalete hizmet etmektir (27).

Adli ebeklik, jinekolojik ve obstetrik uygulamalar açısından değerlendirilmesi gereken konuları ve mevzuatı belirleyen adli tıp bilgileri ve yasal dayanakları içermektedir. Bunlar; hamilelik, doğum ve doğum sırasında suç teşkil eden davranışları, çocuk düşürme ve düşürtme suçlarını, cinsel dokunulmazlığa karşı suçları, yaşam ve sağlık hakkına karşı suçları, bedensel bütünlüğe zarar veren, malpraktis gibi suçları

kapsar. Kişinin üreme, cinsellik ve onunla ilgili tüm adli-tıbbi değişiklikleri incelemektedir (28,29).

Ülkemizde ebelik eğitimi veren birçok üniversite de lisans müfredatında adli ebelik veya ebelikte adli konular seçmeli ders olarak verilmektedir. Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitü ve İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'ne lisansüstü eğitimlere ebelerin de alınmasıyla lisans ve lisansüstü düzeyde adli ebeliğin ilk adımlarının atıldığı (25).

Ülkemizde yasal olarak adli ebelerin görev tanımları bulunmamaktadır. Adli vakalar olaydan sonra ilk olarak sağlık kuruluşlarına başvurmaktadır. Bu nedenle ülkemizde adli vakalarla karşılaşıldığında, etik ilkelere uygun bütüncül bir yaklaşım sunabilen ebelik mesleği mensuplarına ihtiyaç vardır (25).

Adli Ebelerin Rol ve Yükümlülüklerini Yerine Getirebilecekleri Özel Alanlar

1.1. Klinik Adli Ebelik

Ebeler başta acil servisler olmak üzere travma sonrası sağlık merkezlerine gelen veya getirilen fail/mağdurlara müdahale eden ekipte bulunur. Bu pozisyonda çalışan adli hemşire ve ebeler, hastanın kabulü, taburculuk süreci, hastanın bakımı, tedavisi, adli delillerin tespit edilmesi, toplanması ve saklanması, doğru ve eksiksiz tıbbi kayıtlar, biyolojik ve kimyasal muayeneler, talimatlarla numune alınması Cumhuriyet Savcısı ve Mahkeme, bunların uygun şekilde alınması ve depolanması ve toplanan bilgi ve delillerin ilgili makamlara sunulması sürecinde yer almalıdırlar (30).

1.2. Cinsel Saldırı Muayene Ebesi (CSME)

Alanında uzmanlaşmış adli ebe; cinsel saldırıya uğramış mağdurlara klinik bakım ve destek sunan multidisipliner ekibin en önemli üyelerinden biridir ve adli muayene gerektiren olgularda hekime yardımcı olur (31).

İtalya'da cinsel saldırı muayenesi konusunda uzman adli ebeliğin amacını; “uluslararası özellikte, obstetrik ve adli yaklaşıma sahip, multidisipliner işbirliği yapan, bilimsel ve mesleki uzmanlığa sahip ebelik uzmanları oluşturmaktır” biçiminde açıklamaktadır. Bununla beraber rutin

görevleri arasında şiddet mağduru kadınlara, çocuklara veya buna maruz kalmış kişilere profesyonel obstetrik bakım sağlamak ve mağdur merkezli bir modele dayalı uygun müdahale ve operasyonel modeller geliştirerek belirli bir yardım yolu oluşturmaktır (29).

Bir cinsel saldırı muayenesinde ebe olması gereken en temel özellikler şunlardır (27,32);

- Fiziksel ve cinsel şiddette ve istismara maruz kalan kadınlara bakım,
- Bimanuel ve normal vajinal spekulum muayene tecrübesi,
- Mağdurun sağlığını korumak için gereken güvenli tıbbi ve önleyici müdahalelerde bulunmak.
- Mahkemede bilirkişilik.

Bu doğrultuda adli ebelik; sağlık kuruluşlarına başvuran cinsel saldırı mağdurlarının kısa ve uzun dönem gereksinimleri doğrultusunda gerekli olan tıbbi ve adli desteği verebilecek, mağdurun ilk başvuru kabulünü yapacak, adli muayenesini, hamilelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar ile ilgili önleyici müdahalelerde bulunacak, adli dökümantasyon ve genel duruma uygun izlem ile beraber uygun bakımı vermek ile görevli kişiler arasında yer almaktadır (29,31).

1.3. Obstetri-Jinekolojide Adli Ebelik

Bu alanda görev yapan ebeler, fiziksel ve psikolojik travmaya maruz kalan kadınların muayenesi, aile içi şiddet, gebelerde madde bağımlılığının değerlendirilmesi, travma olduğu iddia edilen gebelerin takibi, travmatik düşük, erken veya ölü doğum vakalarında doğru, eksiksiz öykü alma ve kaydetme, gerektiğinde şahit olarak görev almaktadır (30,33-35).

SONUÇ

Sonuç olarak, şiddeti teşhis etmek, önlemek kadar önemlidir. Sağlık kuruluşlarında görev yapan ebeler, şiddetin teşhis edilmesinde, kadınların bilgilendirilmesinde, şiddetin bildirilmesinde ve psikososyal açıdan

desteklenmesinde kilit rol oynamaktadır. Bu nedenle ebelerin bu konularda bilgilendirilmesi önemlidir.

Ülkemizde veya yurtdışında, adli ebeliğin rol alabileceği çalışma alanlarının yalnızca adli obstetrik-jinekoloji ve adli hemşirelik disiplinlerince yürütüldüğü görülmektedir. Oysaki adli ebeler, adli hemşireler gibi acil servis, suicid önleme merkezleri, olay yeri inceleme, tecavüz kriz merkezleri, ölüm araştırmaları, adli patoloji laboratuvarlarında ve mahkemelerde uzman bilirkişi olarak görev yapabilirler (36-38). Ayrıca adli hemşirelerin görev ve yükümlülükleri, mesleki özellikleri ve etik ilkeleri çerçevesinde tanımlansa da, özellikle ülkemizde adli hemşirelik ve adli ebelle ilgili kanun ve yönetmelik bulunmadığından çalışma alanları akademik çalışmaların dışında çıkmamaktadır. Oysa sağlık kurumlarında çalışan ebelerin adli vakalarla karşı karşıya geldiklerinde mağdura karşı tutumları suçun tespiti, delillerin toplanması ve ilgili birimlere ulaşması açısından oldukça önemlidir (15). Adli ebeliğin bir uzmanlık alanı olarak görülmesi ve adli davalarda hukuki sürecin yürütülmesinde adli dava ile hukuk arasında anahtar rol oynadığı düşünülmektedir. Ülkemizde bu alanda özellikle cinsel suçlarda görev alacak uzmanlaşmış ebelere ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

1. Akhmedshina F. Violence Against Women: A Form Of Discrimination And Human Rights Violations. Ment Enlight Sci J. 2020;2020(1):13-21.
2. United Nations. Violence against women [Internet]. 2020. Erişim adresi:

- <https://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/v-overview.htm>
3. WHO. Violence against women [Internet]. 2017. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
  4. Kümbetoğlu B. Değersizleştirme: Kadınları Maruz Kaldıkları Şiddette Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Beklentilerinin Önemi. İçinde: İnceoğlu Y, Kar A, editörler. Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni. İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 2010. s. 39–65.
  5. Akın A, Özvarış ŞB. Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. İçinde: Güler Ç, Akın L, editörler. Halk Sağlığı Temel Bilgiler. Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 2012. s. 116–26.
  6. Short SE, Yang YC, Jenkins TM. Sex, Gender, Genetics, and Health. Am J Public Health [Internet]. Ekim 2013;103(S1):S93–101. Erişim adresi: <http://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2013.301229>
  7. Özden D, Yıldırım N. Adli Vakaya Hemşirelerin Yaklaşımı (Nurses' Approach to Forensic Cases) [Internet]. C. 16, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2009 Eyl [kaynak 12 Mayıs 2021]. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunhemsire/103277>
  8. Aksu S. Adli Ebelik. Sağlık Bilim ve Meslekleri Derg [Internet]. 15 Ekim 2017;4(3):277–8. Erişim adresi: <http://archhealthscires.org/en/forensic-wifery-13160>
  9. Adli Tıp Uzmanları Derneği. Birinci Basamak İçin Adli Tıp El Kitabı. Ankara: Polat Matbaası; 1999. 83–84 s.
  10. Türk Ceza Kanunu. Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi:26.09.2004,Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 12.10.2004,Yayınlandığı Resmi Gazete Sayısı: 25611. [Internet]. 2004. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>
  11. Özdemir R, Özcan G. Dünyada ve Türkiye’de Ebelik Mesleğinin Gelişimi ve Ebe İnsangücü. İçinde: Coşar Çetin F, Çalık Yeşilçiçek K, editörler. Ebeler ve Ebelik Öğrencileri İçin Doğum Öncesi Dönem I. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevleri; 2018. s. 2–15.
  12. Gökdoğan MR, Erkol Z. Forensic nursing in Bolu, Turkey: a survey. J Clin Forensic Med [Internet]. Şubat 2005;12(1):14–7. Erişim adresi: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1353113104001439>
  13. Hammer R. Caring in forensic nursing: Expanding the holistic model. J Psychosoc Nurs Ment Health Serv [Internet]. Kasım 2000;38(11):18–24. Erişim adresi: <http://journals.healio.com/doi/10.3928/0279-3695-20001101-09>
  14. Humphreys J, Tsoh JY, Kohn MA, Gerbert B. Increasing Discussions of Intimate Partner Violence in Prenatal Care Using Video Doctor Plus Provider Cueing: A Randomized, Controlled Trial. Women’s Heal Issues [Internet]. Mart 2011;21(2):136–44. Erişim adresi: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1049386710001271>

15. Aksu S, Palas Karaca P. Determination of Midwives Approach to Forensic Cases and Knowledge and Opinions About Forensic Midwifery. *Türkiye Klin J Forensic Med Forensic Sci* [Internet]. 2020;17(1):1–9. Erişim adresi: <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-determination-of-midwives-approach-to-forensic-cases-and-knowledge-and-opinions-about-forensic-midwifery-87588.html>
16. Aksu S. Adli Ebelik. İçinde: Çalık Yeşilçiçek K, Çetin Coşar F, editörler. Normal Doğum ve Sonrası Dönem. İstanbul: istanbul Tıp Kitapevleri; 2019. s. 476.
17. Eustace J, Baird K, Saito AS, Creedy DK. Midwives' experiences of routine enquiry for intimate partner violence in pregnancy. *Women and Birth* [Internet]. Aralık 2016;29(6):503–10. Erişim adresi: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S187151921630021X>
18. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı(2016-2020) [Internet]. Ankara; 2016. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>
19. Arabacı L, Karadağlı A. Hemşire ve ebelerin kadına yönelik şiddet belirtilerini tanımlarına ilişkin ölçek geliştirme. *Sağlık ve Toplum Derg.* 2006;16(2):101–12.
20. World Health Organisation (WHO). Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. [Internet]. Geneva; 2003. Erişim adresi: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42788/924154628X.pdf;jsessionid=799BA044213F6D83B28C8CFFD894B9D1?sequence=1>
21. Mezey G, Bacchus L, Haworth A, Bewley S. Midwives' perceptions and experiences of routine enquiry for domestic violence. *BJOG An Int J Obstet Gynaecol* [Internet]. Ağustos 2003;110(8):744–52. Erişim adresi: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1471-0528.2003.01263.x>
22. Peckover S. Domestic abuse and women's health: the challenge for primary care. *Prim Heal Care Res Dev* [Internet]. 01 Temmuz 2002;3(3):151–8. Erişim adresi: http://journals.cambridge.org/abstract_S1463423602000233
23. National SATU Guidelines Devolepmet Group. Recent Rape/ Sexual Assault: National Guidelines on Referral and Forensic Clinical Examination in Ireland. Support Nurse/Midwife Role. [Internet]. 2010. Erişim adresi: <http://www.hse.ie/eng/services/Publications/services/Hospitals/sexualassnatguidelines.pdf%5Cnhttp://www.hse.ie/eng/services/list/5/sexhealth/satu/satuguidelines>
24. Tezbasan İY. Cinsel Saldırı Suçunun Delillendirilmesinde Adli Ebelerin Rolü: Türkiye'ye Özgü Model Önerisi. Üsküdar Üniversitesi; 2019.
25. <https://www.unicusano.it/blog/didattica/master/diventare-ostetrica-forense/>. Come diventare ostetrica forense: il percorso di specializzazione [Internet]. Erişim adresi: <https://www.unicusano.it/blog/didattica/master/diventare-ostetrica-forense/>
26. Marshall D, McHugh A, Gannon M. Pushing the Boundaries: The Impact of the Role

- of the Clinical Nurse /Midwife Specialist (CN/MS) Sexual Assault Forensic Examination (SAFE) in Ireland. *Int J Integr Care* [Internet]. 17 Ekim 2017;17(5):549. Erişim adresi: <https://www.ijic.org/article/10.5334/ijic.3869/>
27. Mangiapane G. L'assistenza Ostetrica Alle Donne Vittime di Abusi Sessuali, Esperienze E Riflessioni. Università Telematica TEL.M.A. Italy.; 2012.
  28. Sunmaz D, Başbakkal Z, Bolışık B. Adli hemşirenin çalışma alanları. *Adli Bilim Derg* (Turkish J Forensic Sci. 2008;7(3):42-7.
  29. Kitzinger J. Sexual violence and midwifery practice. İçinde: Kargar I, Hunt S., editörler. *Challenges in Midwifery Care*. 1997. s. 88-90.
  30. http://www.medicinalegaledicostanzo.it/doc/lezioni/6-ostetricia_forense.pdf. *Obstetricia Forense*. 2012.
  31. WHO. Strengthening quality midwifery education for universal health coverage 2030. 2019.
  32. Abdool NNT, Brysiewicz P. A Description of the Forensic Nursing Role in Emergency Departments in Durban, South Africa. *J Emerg Nurs* [Internet]. Ocak 2009;35(1):16-21. Erişim adresi: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0099176708000470>
  33. Eşiyok B, Yelken N, Hancı H. Adli hemşirelik ve Türkiye'deki durumu. *Adli Psikiyatr Derg*. 2004;1(3):5-10.
  34. Miller CL, Leadingham C, McKean JR, McManus C. Forensic nursing: An emerging competency for contemporary practice. *Teach Learn Nurs* [Internet]. Temmuz 2010;5(3):98-103. Erişim adresi: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1557308710000028>
  35. Lynch VA. Forensic nursing science: Global strategies in health and justice. *Egypt J Forensic Sci* [Internet]. Haziran 2011;1(2):69-76. Erişim adresi: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2090536X11000049>
  36. Pınar R, Bahar M. Acil servis hizmetleri ve adli hemşirelik. *Türkiye Klin Hemşirelik Bilim Derg*. 2011;(3):45-54.

DERLEME

BİLGİ ÇAĞINDA MADALYONUN DİĞER YÜZÜ: DİJİTAL STRES

Ahmet Fatih ÖZYILMAZ*

ÖZ

Günümüzde dijitalleşme adı verilen bilgi ve iletişim tabanlı süreçler, iş ve özel yaşamdan toplumsal ilişkilere, psikolojiden sosyolojiye, yaşam tarzından çalışma şekillerine kadar çok geniş bir alanda etkili olmaktadır. Nihai yararlanıcılar açısından pek çok avantajına karşın işgörenler açısından dijitalleşmenin yarattığı bazı sorunlar vardır. Aşırı yüklenme, sürekli bağlantılı olma, iş yapış şekillerinin değişmesi, karmaşıklık, işte sözde varolma (presenteizm), iş-yaşam arasındaki belirsizleşme gibi ortaya çıkan pek çok sorun dijital stres adı verilen duruma yol açmaktadır. Dijital stresin temelinde çalışma yaşamında dijitalleşmenin zaman ve mekân esnekliğini artırması, mobil teknolojilerdeki gelişmelere bağlı olarak iş temposunu hızlandırması, sürekli çevrimiçi bağlılığı yol açması ve daha fazla çoklu görev ortaya çıkarmasıdır. Tüm bunlar bir araya geldiğinde iş yaşamında dijital stres söz konusu olmaktadır. Bu çalışmada görece yeni bir çalışma olan dijital stres kavramının anlamı, içeriği ve boyutları hakkında açıklamalar yapılmıştır. Çalışma sonucunda işgörenlerin ihmal edildiği bir dijitalleşme sürecinin stres oluşturan etkilere yol açtığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Dijital stres, Dijitalleşme, İşgören.

---

*Selçuk Üniversitesi, İşletme Yönetim ve Organizasyon Bölümü Doktora Öğrencisi,
af.ozyilmaz@gmail.com ORCID: 0000-0002-8400-0563
Geliş tarihi: 30.09.2021, Kabul tarihi: 21.10.2021

THE OTHER SIDE OF THE COIN IN THE INFORMATION AGE: DIGITAL STRESS

ABSTRACT

Today, information and communication-based processes called digitalization are effective in a wide range of areas, from business and private life to social relations, from psychology to sociology, from lifestyle to working styles. Despite its many advantages for the final beneficiaries, there are some problems created by digitalization for the employees. Many emerging problems such as overloading, being constantly connected, changing work patterns, complexity, presenteeism, and ambiguity between work and life lead to a situation called digital stress. The basis of digital stress is that digitalization in working life increases the flexibility of time and space, accelerates the pace of work depending on the developments in mobile technologies, leads to continuous online loyalty and creates more multitasking. When all these come together, there is digital stress in business life. In this study, explanations were made about the meaning, content and dimensions of the concept of digital stress, which is a relatively new study. As a result of the study, it has been determined that a digitalization process in which employees are neglected leads to stressful effects.

Keywords: Technology, Digital stress, Digitization, Employee.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde altmışından fazlasının internet ve mobil erişiminin olduğu günümüzde iş ve özel yaşamda oldukça yoğun hale gelen bilgi ve veri akışı insanların yaşamalarında önemli bir yer edinmiştir (1). Ancak bilginin önemi ve değeri kadar insanlar ve toplum üzerinde strese yol açmak gibi karanlık bir tarafı da vardır. Bazı klinik çalışmalarda tespit edildiği üzere aşırı bilgi trafiği, insanlar üzerinde anksiyete, kaygı, majör bozukluklar, tükenmişlik gibi sonuçlara yol açarak dijital strese neden olmaktadır (1,2). Dijital stres kavramı incelenirken iki noktada ayırım yapılması gerekmektedir. Birincisi dijital ortamlar olarak kabul edilen; elektronik postalar, sosyal medya platformları, oyun ara yüzleri vb. üzerinden kişiye yöneltilen mahremiyet ihlali, taciz, baskı, rahatsız etme vb. eylemlerle gelişen şiddet ve buna bağlı olarak ortaya çıkan strestir (5,6). İkincisi ise iş ve günlük yaşamda doğal bir araç olarak kullanılan dijital kanallardaki bilgi, talimatlar, mesajlar, talep vb. durumların meydana getirdiği kontrol ve takip edebilme zorluğunun meydana getirdiği strestir (4,5). Örneğin bir işgörenin elektronik posta mesajlarına geri dönüş sağlaması, konuşma gruplarındaki bilgi akışı ve taleplere zamanında dönüş sağlaması, karmaşıklığı kontrol edebilmesi ve aynı zamanda işini sürdürmeye çalışması strese yol açabilmektedir.

Bu kapsamda dijital strese yola açan dört temel durumdan söz edilebilir. Bunlar; (a) dijital dünyadaki gelişmelere uyumda ve takipte eksik kalma hissi, b) dijital kanallardaki talep ve akışlara yanıt verilemediğinde rahatsız edici sonuçlara maruz kalma kaygısı, (c) iletişime dayalı aşırı yüklenmenin ortaya çıkardığı psikolojik baskıya maruz kalma kaygısı, (d) yoğun iletişim ve bilgi trafiği içerisinde bunları yönetememe baskısıdır (3). Başka bir açıdan dijital stres, günlük yaşamın her yerinde dijital dönüşümün sonuçlarından biri olarak görülebilir.

2. DİJİTAL STRES KAVRAMI

Stres, Latince “estrica” sözcüğünden gelmekte olup 17. yüzyılda felaket, dert, musibet, baş edilmez sorun vb. anlamlarında kullanılmış, daha sonra bu kavram; zorluk, baskı, kısıtlanma, gerilim vb. gibi anlamlarda kullanılmıştır (7). Stres, “kişinin dış çevresinden veya kendinden kaynaklanan fiziksel veya psikolojik sebeplerden dolayı, davranışsal, ruhsal, fiziksel değişimin, vücut üzerinde etkisiyle ilk olarak psikolojik daha sonra fiziksel olarak görülen etkidir.” Genel olarak stres; “sürekli olarak değişim gösteren çevre koşullarına uyum göstermeye çalışırken bireylerin bedensel ve ruhsal olarak karşı karşıya kaldığı baskı, gerilim, psikolojik ve bedeni yıpranmadır. Diğer bir ifadeyle, bireyin uyum ve dayanma sınırlarının zorlanması, psikolojik ya da fiziksel baskı durumunda sergilediği tepki stres olarak adlandırılabilir” (8). Görüldüğü üzere stres, olağan süreçlerin dışına çıkan, rutini bozan, birey üzerinde ruhsal sorunlara neden olan değişimlere karşı gösterilen duyarlılık ve tepki durumudur (9).

Günümüz iş dünyası açısından bakıldığında dijitalleşme, yaşamın her alanında sürekli bir değişim ve yenilik meydana getirdiğinden işgörenlerin ruh sağlığı üzerinde strese yol açmaktadır. Endüstri 4.0 ile teknolojinin ileri düzeyde kullanımı, çalışma ortamını ve organizasyonları derinden etkilemekte ve bu da hızlanma, artan soyutluk, esnekleşme, karmaşıklık, süreçlerin ve sonuçların stres yaratmasına neden olmaktadır (10-19). Bu kapsamda dijital strese çeşitli tanımlama ve yaklaşımların ileri sürülmüştür.

Dijital stres kavramının kökeni Brod (1982) tarafından ileri sürülen “bireyin veya kuruluşun yeni bir teknolojiye uyumuna, tanınmasına ve işletilmesine uyum sağlayamamasından kaynaklanan durumu ifade eder” (11) önermesine dayanmaktadır. Daha sonra yapılan pek çok çalışmada da benzer bir tanım benimsenmiştir. Buna göre dijital stres, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı karmaşıklık, kullanabilme, yönetebilme, sonuçlar elde edebilme kapsamında hem kurumların hem de işgörenlerin yaşadıkları stresi ifade etmektedir (10). Dijital stresi yaygınlaştıran ve derinleştiren başlıca etken ise yine dijitalleşmenin kendisidir (12).

Dijital strese yol açan değişkenler arasında çalışma koşullarındaki değişim öne çıkmaktadır. İş yapış modellerindeki değişim statüleri, konumlar, organizasyonlar ve işgörenler açısından ayrımların bulanıklaşmasına neden olmuştur (10). Örneğin Covid 19 pandemisi döneminde ilişkiler, erişim kanalları, iletişim şekilleri, iş yapış biçimleri vb. değişmiş, geleneksel yüz yüzelik durumu büyük ölçüde ortadan kalkmıştır (20). Diğer yandan rutin faaliyetlerin sürekli olarak dijitalleşmesi organizasyon için birimler ve işlevler, işgörenler için ise iş ve görev tanımlarında daha fazla bilgi ve değişime uyumu zorunlu kılmaktadır (19). OECD'ye (2019) artan dijitalleşmenin etkisiyle mevcut işlerin %30'dan fazlasının niteliği değişecektir ve bunları da yapabilmek için yeni nesil beceriler gerekmektedir. Dijital olarak etkinleştirilmiş yeni çalışma ortamında başarılı olmak için büyük işgörenlerin makinelerle yer değiştirmeye başlaması, beceri ve yeteneklerin türünde de değişimi zorlamakta olup istihdam ve iş sürekliliği için ana stres kaynakları ve tehditler haline gelmektedir (13).

Çalışma yaşamında dijitalleşmenin amacı iş yükünün azaltılması, işleri hızlandırmak, basitleştirmek ve verimliliği artırmaktır. Ancak mevcut insan kaynaklarının profili, dijitalleşme ile aynı hızda, kapsamda ve paralelde değişim gösterememektedir (13). Diğer yandan çalışma yaşamında zaman ve mekân esnekliğinin artmasına rağmen, mobil teknolojilerdeki gelişmeler günlük hayatın temposunu hızlandırmış, sürekli çevrimiçi bağlı olma gerekliliğini artırmış, daha fazla çoklu görev ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlar hedef ve zaman baskısıyla beraber iş-özel yaşam dengesinin de sorunlara yol açmış, doğal olarak dijital kökenli yeni tür stresör faktörler üretmiştir (14).

3. DİJİTAL STRESİN BOYUTLARI

Dijital stres tanımlamalarında görüldüğü karmaşıklık ve değişim yarattığı baskı temel iki boyut olarak ele alınmaktadır. Ancak kavramın arka planında çok sayıda stresörden oluşan gizli bir yapı olduğu açıktır. Ayyagari Grover ve Purvis (2011), Fischer (2021), Kalischko ve Riedl (2021) gibi

araştırmacı ve yazarların yaptıkları çalışmalara göre dijital stresin boyutları aşağıda sıralanmıştır (1,13-15);

- Algılanan Kullanışlılık; işgörenlerin yeni teknolojileri kullanma ya da kullanmama niyetlerinden oluşan değişkenlerdir. Eğer birey teknolojiyi kullanma konusunda istekli ise stres yaşama olasılığı görece düşüktür.

- Karmaşıklık; Karmaşıklık teorisine göre değişim vazgeçilmezdir. Ancak değişimin niteliği işgörenlerin yetmezliklerini ortaya çıkarıyorsa, tükenmişliğe ve strese yol açabilir.

- Güvenilirlik; teknolojinin kabul edilebilir, beklenen ve işlevsel performansa sahip olup olmadığına yönelik tutumlardan oluşmaktadır. Birey bu konuda olumlu bir algı ve yargıya sahip değilse direnç göstermesi mümkündür, bu da stresör etki yarabilmektedir.

- Güvensizlik; Çalışma yaşamında teknoloji tabanlı iş ve işlemlerde yetkiye dayalı kademeli bir süreç vardır. Ancak dijitalleşmeyle birlikte işgörenlerin makineler tarafından denetlenmesi güvensizliğe yol açabilmektedir.

- Var Olmama; presenteizm olarak da bilinen bu durum işgörenlerin görevlerinin başında olmalarına rağmen sorumlu oldukları işlerin tam olarak bitmemesidir. İletişim ve bilgi teknolojileri, çalışanların bu türden sorunlar yaşamına açtığından dijital stres söz konusu olabilmektedir.

- Değişim Hızı; Olağan durumlarda işgörenler bir işi öğrenmekte ve kendileri geliştirerek sürdürmektedir. Ancak günümüzde değişimin çok hızlı dikey karakterli olması işgörenlerin değişime yetişememesine yol açabilmektedir. Değişimde geride kalanlar ise özlük hakları ve iş güvencesi bakımından baskıya maruz kalabildiklerinden stres söz konusu olabilmektedir.

- Sıkıcılık; Özellikle işgörenler tarafından kullanılan otomasyon sistemleri sürekli aynı işi ve aynı şeyi yaptığından monotonluğa yol açmaktadır. Bir süre süre sonra bu tekdüzelik işin çekiciliğinin yok olmasına yol açabilmektedir.

- İstila; Bilgi ve iletişim teknolojilerinin 7/24 bağlantıda kalabilme özelliği işgörenlerin iş ve özel yaşamlarında istilaya yol açabilmektedir. Bu durumda iş-yaşam dengesi bozulmakta ve stresör etki ortaya çıkmaktadır.
- Kontrol; Erişim ve bağlantıda kalma seçenekleri arttıkça işgörenlerin işle ilgili olsun olmasın her hareketi izlenebilir hale gelmektedir. Özel alanda kişilerin kontrolünün kaybolması aynı zamanda özerkliği de ortadan kaldırmaktadır.
- Aşırı Yükleme; Bilgi ve iletişim teknolojileri işgörenler üzerinde denetim, izleme ve hedef baskısı gibi unsurlara çok daha fazla olanak verebildiğinden aşırı yükleme sorunlarına neden olabilmektedir.

4. SONUÇ

Dijital stres, günümüz iş yaşamında bir risk faktörü olarak işgörenlerin ruhsal ve mental sağlıkları üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Özellikle tükenme ve yetmezlik gibi içsel etkilere ek olarak iş tatmini, motivasyon, örgütsel iklim ve örgütsel bağlılık yapı ve unsurlarında bozulmalara yol açabileceği düşünülmektedir. Dijital strese yol açan çok sayıda etkiye karşın bunlarla mücadele edilmesinde işgörenlerin yeni nesil çözümlerle desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda duygusal zekâ temelli araçların kullanılabilmesi mümkündür. Zira bir işgörenin stresle başa çıkabilmesi, onun duygusal zekâ yetenekleriyle yakından ilişkilidir. Duygusal zekâ kişinin kendini bilmesi gerektiğini ve bunun için de nerelere bakılması gerektiğini ifade eder. Bundan dolayı duygusal zekâ insanı kendisi ve çevresi için uyumlu ve olumlu biri hale gelmesinde önem arz etmekte, bu süreci yönlendiren stresle başa konusunda en önemli araçlardan biridir (17).

Teknoloji ve dijitalleşme, işyerinde yeni gelişmeleri mümkün kılarken, aynı zamanda zorlukları da beraberinde getirmektedir. Dijitalleşmenin görünmeyen karanlık boyutlarına karşı, çalışma koşullarını iyileştirmek ve çalışanların refahını artırmak için de çaba gösterilmelidir. Diğer yandan dijital strese karşı işgörenlerin dijital okuryazarlık bilgi ve kapasitelerinin değişime ayak uydurabilecek şekilde güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu

kapsamda dijitalleşmenin olumlu yönlerini artırmak ve dezavantajlarını azaltmak için bir kuruluşun dijital teknolojinin gelişmesiyle sağlanan fırsatları tanıma ve kullanma yeteneği ve vizyonu gerçekleştirmek için stratejiler uygulama yeteneği olan “dijital olgunluk” (18) geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Fischer, T., Reuter, M. and Riedl, R. The Digital Stressors Scale: Development and Validation of a New Survey Instrument to Measure Digital Stress Perceptions in the Workplace Context. *Frontiers in Psychology* 2021;(12), p.1-18.
2. Smith, A. et all. Digital Overload among College Students: Implications for Mental Health App Use. *Social Sciences* 2021;10 (279), p.1-15.
3. Steele, R.G., Hall, J.A. and Christofferson, J.L. Conceptualizing Digital Stress in Adolescents and Young Adults: Toward the Development of an Empirically Based Model. *Clin Child Fam Psychol Review*, 2020;(23), p.15-26.
4. Wimmer, J. and Waldenburger, L. Digital Stress In Everyday Life. The 21st Annual Conference of the Association of Internet Researchers Virtual Event/ 2020; 27-31 October
5. Gilbert, A., Baumgartner, S. E. and Reinecke, L. Situational Boundary Conditions Of Digital Stress: Goal Conflict and Autonomy Frustration Make Smartphone Use More Stressful. *PsyArXiv*; 2021; DOI: 10.31234 / osf. 10 / fzct9.
6. A Harris, B. A. and Woodlock, D. Digital Coercive Control: Insights From Two Landmark Domestic Violence Studies. *The British Journal of Criminology*, 2018;59(3), p.530-550.
7. Demirel, E. T. Mesleki Stresin İş Tatminine Etkisi: Örgütsel Desteğin Aracılık Rolü. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2013; 6(1), s.220-241.
8. Akdemir, A., Girgin, S. ve Girgin, Ü. İlkokul Müdürlerinin İş Stresi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *ULAKBİLGE*, 2021; (58), s.363-382.
9. Hiçyılmaz, S. Örgütsel Stres Kaynakları ve Yönetimi: Türkiye ve Rusya'dan Seçili Özel Sektör Çalışanları ile Nitel Bir Çalışma. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, 2020; 6(14), s.670-707.
10. Wrede, S. J., Anjos, D., Kettschau, J. P. and, Claaben, K.(201). Risk Factors for Digital Stress in German Public Administrations. 2021; DOI: <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-645937/v1>, (20.09.2021).

11. Brod, C. (1982). Managing Technostress: Optimizing The Use Of Computer Technology. *Personnel Journal* 1982; 61(10), p. 753-757.
12. Ragu-Nathan, T. S., Tarafdar, M., Ragu-Nathan, B. S., Tu, Q. The Consequences of Technostress for End Users in Organizations: Conceptual Development and Empirical Validation. *Information Systems Research* 2008;19 (4), s.417-433.
13. OECD Preparing for the Changing Nature of Work in the Digital Era. Retrieved 20.09.2021 from <https://www.oecd.org/going-digital/changing-nature-of-work-in-the-digital-era.pdf>
14. Cijan, A., Jenič, L., Lamovšek, A. and Stemberger, L. How Digitalization Changes The Workplace. *Dynamic Relationships Management Journal* 2019; 8(1), s.3-12.
15. Kalischko, T. and Riedl, R. Electronic Performance Monitoring in the Digital Workplace: Conceptualization, Review of Effects and Moderators, and Future Research Opportunities. *Frontiers*, 2021 <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.633031>, (20.09.2021).
16. Ayyagari R, Grover V, Purvis R. (2011). Technostress: Technological Antecedents and Implications. *MIS Quarterly*. 2011; 35(4), s.831-858
17. Nalçacıgil E. ve A. Özyılmaz, “İş Yaşamında Duygusal Zekâ”, *İktisadi ve İdari Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler*, (Ed. K. Vatansever), İçinde; 2021; s.143-169, Ankara: Gece Kitaplığı.
18. Cazan, A. M. The Digitization of Working Life: Challenges and Opportunities. *Psihologia Resurselor Umane*, 2020;(18), p.3-6
19. Nalçacıgil, E. The Transformer Effect of Industry 4.0 Concept On Human Resources: Hr 4.0. *International Journal of Disciplines In Economics - Administrative Sciences Studies (Ideastudies)* 2020; (17), p.261-270.
20. Nalçacıgil, E. (2021). “Covid 19 Salgını Döneminde Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Akademisyenlerin Görüşleri: Kapadokya Üniversitesi Örneği”. *Uluslararası Kapadokya Salgın Dönemleri Kongresi Bildiriler Kitabı*, İçinde;Kapadokya Üniversitesi, 2021; s.158-162 31 Mayıs-02 Haziran 2021, Nevşehir.

DERLEME

**TÜRKİYE’DE HAYVANLARA YÖNELİK ŞİDDETİN
HAYVAN HAKLARI KORUMA KANUNU KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Filiz KIROĞLU*

ÖZ

İnsanlar yeryüzünde ilk var oldukları andan itibaren kendilerinin haricinde diğer canlılar ile birlikte yaşadıkları ortamı paylaşma ihtiyacı duymuşlardır. Geçmişten beri süregelen bu ilişkide hayvan hakları ve refahı konusu günümüzde daha çok konuşulur hale gelmiştir. Hayvanların normalde hak ve fiil ehliyetleri yoktur. Yani insanlar gibi alacak borç ilişkilerine giremezler, bağış yapamazlar, vasiyetleri olmaz. Dolayısıyla hayvan hakları klasik hak ehliyetinden tamamen farklı bir haktır. Bu makalede keyfi olarak doğal ortamlarından koparılan hayvanların çektikleri sıkıntı ve işkenceler yanında ve tüm hayvanların çeşitli hak ihlallerine maruz kalmaması için yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur. Bu derlemenin amacı 9 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe giren Hayvan Hakları Koruma Kanunu kapsamında ve mevcut mevzuata göre hayvanlara yönelik şiddetin ne derece önlenilebileceği, hayvan hakları ihlallerinin neler olduğu yönünde tespitlerde bulunmak suretiyle yasal düzenlemelerdeki eksiklikler doğrultusunda alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Alternatif çözüm önerilerinde hayvan sevgisinin okullarda müfredata eklenmesinin hayvan hakları ve sevgisi konusunda bilinçlenen bir nesil yetişmesi yönünde gerekliliğine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan hakları, Hayvana şiddet, Hayvan hakları ihlalleri, Hayvanların korunması.

---

*Avukat, Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, MEYAD Üyesi, filizk-3745@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3255-0088>

Geliş tarihi: 23.09.2021, Kabul tarihi: 21.10.2021

EVALUATION OF VIOLENCE AGAINST ANIMALS IN TURKEY UNDER THE ANIMAL RIGHTS PROTECTION LAW

ABSTRACT

From the moment human first existed on earth, humans have felt the need to share the environment in which they live with other living things apart from themselves. In this relationship that has been going on since the past, the issue of animal rights and welfare has become more talked about today. As all forms of violence should be prohibited, preventing violence against animals and violations of rights is a requirement of a beautiful world order. The concept of rights is important not only for humans but also for animals. However, this concept should be evaluated differently in animals. Animals do not normally have rights and capacity to act. In other words, they cannot enter into debt-debt relations like people, they cannot donate, they have no will. Therefore, animal rights are completely different from the classical legal capacity. In this article, besides the distress and torture suffered by animals that are arbitrarily taken from their natural habitats, the things that should be done to prevent all animals from being subjected to various rights violations are emphasized.

The aim of this study is to provide alternative solutions in line with the deficiencies in the legal regulations by determining to what extent violence against animals can be prevented according to the Animal Rights Protection Law, which came into force on 9 July 2021 and according to the current legislation, and what animal rights violations are.

In the alternative solution proposals, the necessity of adding animal love to the curriculum in schools has been mentioned in order to raise a generation that is conscious of animal rights and love.

Keywords: Animal rights, Violence to animals, Violations of animal rights, Protection of animals.

1. GİRİŞ

Hak, sözcüğü Türk Dil Kurumunun yapmış olduğu tanıma göre Arapça kökenli olup, adalet, adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç, pay, doğru gerçek gibi anlamlara gelmektedir (1).

Hak kavramı önceleri tamamen insan hakları anlamında kullanılmış olup, hayvan hakları kavramı insan hakları kavramının yerleşme sürecinin arkasından gelişerek kullanılmaya başlanmıştır (2).

Bu derlemenin amacı 9 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Hayvan Hakları Koruma Kanunu kapsamında ve mevcut bulunan mevzuat doğrultusunda hayvanlara yönelik şiddetin ne derece olduğu ve nasıl önlenebileceği konusunda yasal eksiklikleri tespit etmek suretiyle alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Bu çalışmada 2007-2021 yılları arasındaki hayvan hakları konu içerikli akademik çalışmalar, hukuki mevzuat, basın haberleri ve yayınlanmış eserler incelenmiştir. Çalışma kapsamında ilgili literatür üzerinden taramalar gerçekleştirilerek, elde edilen ikincil veriler ışığında derleme yapılmıştır.

2. HAYVAN HAKLARI

Hayvan hakları denildiği zaman insanların sahip olduğu birtakım haklardan farklı olarak hayvanların ekosistem içerisinde sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için sağlanması gereken hakları ifade edilmektedir. Hayvanların da tıpkı insanlar gibi düşünebilme, acı çekme, hissedebilme özellikleri mevcuttur. Ancak insanlar tarafından korunması ve bu özellikleri dikkate alınarak haklarına sahip çıkılması gerekmektedir (2).

Bir insan fiili hukuk düzeni tarafından korunduğu takdirde bu fiil hak haline gelmektedir. Hak kavramını tanımlamak için kullanılmakta olan kişi kavramı aslında hukuki bir kavramdır. Bu durumda hangi varlıkların hak sahibi olacağı ve borç altına gireceği konusu hukuk düzenine göre belirlenmektedir. Sonuç olarak kişilik kavramı hak ehliyetini ifade etmektedir (3).

Haklar kişiye sıkı sıkı bağlı olup yasalarla koruma altına alınmıştır. Hukuken borç altına girme ehliyeti olan hak kavramından hayvanlar açısından yorumlamak pek mümkün değildir. Bundan dolayı ‘hak’ kavramı ile ‘hayvan hakkı’ kavramlarını birbirinden ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bu manada hak sahibi olabilmek için gerekli olan irade hayvanlarda mevcut değildir. Ancak hak ve hayvan ilişkisi bu şekilde olsa da, hayvanların insanların çıkarları için değil, tam anlamıyla yaşam hakları olduğu savı mevcut bulunmaktadır (3).

Hayvan hakları insanların empati yapmak suretiyle birer canlı varlık olarak kabul görüp; acıya, şiddete, istismara maruz kalmaması yönünden gündeme gelmiştir. Bu hak kavramı hayvanlar ile insanların eşit konuma getirmemektedir. Hayvanların hakları denildiğinde, özgür bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri ve ticari meta konumunda olmamaları anlamlarını taşımaktadır (3).

3. ULUSLARARASI ve ULUSAL HUKUKİ DÜZENLEMELER

3.1. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi

Yaşayan bütün canlı türlerinin doğal haklara sahip olduğu, sinir sistemi mevcut olan her hayvan türünün kendine özgü haklarının bulunduğu, bu doğal haklarının küçümsenmesi ya da göz ardı edilmesinin doğa üzerinde ciddi zararlar ortaya çıkaracağı, insanların hayvanlara karşı suç işlemesinin önlenmesi, hayvanların yaşama haklarının insanlar tarafından tanınmak suretiyle bu hakka saygı gösterilmesi gerekçeleriyle 15 Ekim 1978 yılında Paris’te Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi yayınlanmıştır (4).

Bu anlaşma ile birlikte dünyada hayvanların onurlu şekilde yaşam haklarını ihlal etmekte olan birçok uygulama için yasalar çıkartılmak suretiyle önlemler alınmış ve caydırıcı yönde cezalar ve politikalar belirlenmiştir(15).

3.2. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

Türkiye tarafından 1999 tarihinde imzalanıp, 2003 tarihinde yürürlüğe konulan sözleşmedir. Bu Sözleşme'nin önsözünde insanoğlunun doğadaki tüm canlılara karşı ahlaki bir sorumluluk taşıması neticesinde evcil hayvanlara muamele konusunda ortak bir standart oluşturma konusunda sorumluluğunu temel hedef olarak göstermektedir. Sözleşmeye taraf olan tüm devletlere sokak hayvanlarına yönelik bazı yükümlülükler getirilmektedir (5).

3.3. Türkiye’de Hayvan Haklarını Korumaya Yönelik yapılan Yasal Mevzuatın Değerlendirilmesi

Hayvanların her türlü acı ıstırap ve eziyet çekmelerinin önlenmesi, rahat ve iyi şartlarda yaşayabilmeleri, mağdur edilmemeleri düşünülerek 24.06.2004 tarih ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Ancak kabul edilen bu kanunda belirlenmiş olan ilke ve yasalara uymamanın yaptırım şekli kabahatler kanununa göre düzenlenmiştir. Ayrıca sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapılmaksızın hayvanların sağlık, yaşam ve beden bütünlüğü gibi haklarının korunması gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır (13).

Hayvanları Koruma Kanununun Kabahatler Kanunu kapsamında olmasından dolayı yasayı ihlal edenlerin alacakları ceza en iyi ihtimalle ‘idari’ para cezası şeklinde olmaktadır. Ayrıca işlenen suçun sabıka kaydı da tutulmamakta ve tekrar aynı suçun işlenmesinin önüne de geçilmemektedir. Kabahatler Kanunu gereği hayvana eziyet eden kişiye verilen para cezasını taksitlendirme gibi kolaylıklar tanınması yasanın vahim tarafları olmaktadır. Ayrıca avcılıkla ilgili hükümler yasa kapsamının dışında tutulmuştu(14).

Hayvan haklarını korumak amacıyla yapılmış bulunan tüm yasal mevzuatın sağlıklı olarak yürütülebilmesi için hukukun temel ilkelerinden olan “normlar hiyerarşisi”, ”genel yasa/özel yasa ayrımı” ile “kanun yapma tekniği” kavramları doğrultusunda hareket edilmesi ile mümkündür. Hukukun yazılı metinlerinin bir uygulanma sırası vardır. Buna göre en temel kaynak uluslararası anlaşmalar ile Anayasa olmaktadır. Dolayısıyla tüm kanun ve mevzuat Anayasaya aykırı olamaz. Ve şu an yürürlükte bulunan

Anayasamızda da hayvanların korunmasına yönelik bir düzenleme mevcut değildir. Anayasal boyutta böyle bir düzenlemeye ihtiyaç vardır (6).

En son kabul edilen Hayvan Haklarını Koruma Kanununa göre hayvan hakları ile ilgili ortaya çıkan hukuksal bazı eksiklikler şunlardır:

- ❖ Yeni yasaya kadar hayvanlara karşı işlenen suçlar 2004 tarihli 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununa göre kabahatler kapsamında değerlendirilmekteydi ve düşük idari para cezaları uygulanmaktaydı. Bundan böyle TCK (Türk Ceza Kanunu) kapsamına alınması bu yönde atılan güzel bir adım olmuştur. Hayvanların mal statüsünden çıkartılarak, can statüsünde değerlendirilmiştir (7). Can statüsüne alınan hayvanlara karşı işlenecek suçlarda verilecek cezalar da bundan böyle bu kavram ışığında değerlendirilebilir.
- ❖ Ancak 9 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilen Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna göre hayvanlar mal değil, can statüsünde olduğu beyan edilmiş olsa da Medeni Kanuna da “hissedebilen varlıklardır” ibaresi konulması hayvanlara can statüsünün kazandırılmasının yasal olarak da güvence altına alınmasını sağlayabilir.
- ❖ Nitekim yürürlüğe giren Hayvan Hakları Kanununun 10. Maddesine göre petshoplarda hayvan satışı yasaklanmış ancak internet ortamı, broşür ve katalog yollarıyla satışa izin verilmiştir. Bu durum hayvanları mal statüsünden çıkarıp can statüsüne alan kanunla çelişmektedir (7).
- ❖ Ayrıca bu durum sokak hayvanları popülasyonu yönünden de sıkıntı oluşturmaktadır. Bakımevleri ve sokaklar sahipsiz hayvanlar ile dolu olduğundan insanlar da bu durumdan sürekli şikâyet edecektir. Bunun için en başta toplumun sahiplendirilme konusunda teşvik edilmesi gerekmektedir (8).
- ❖ Yürürlüğe giren Hayvan Hakları Kanununun 12. Maddesine göre hayvan kesiminin hayvana acı vermeden ve uygun şartlarda

yapılması belirtilmiştir. Ancak tören açılışı gibi benzer durumlar için herhangi bir yasak getirilmemiştir. Ve mutlaka hayvan acı çekmeden kesimin gerçekleşmesini sağlayacak önlemlerin ve aletlerin alınması konusu üzerinde durulmamıştır (7).

- ❖ Yürürlüğe giren kanun gereği hayvanat bahçelerinin kapatılarak yerini hayvan doğal yaşam parklarının açılması hayvanların daha iyi şartlara kavuşmasını sağlayacaktır. Bunun yanında Yunus Parklarına yeni hayvan alma cezası olarak belirlenen 25.000 TL cezası caydırıcı özellik taşımamaktadır. Ayrıca Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi 10. Maddesine göre hayvanların insanlar tarafından eğlence amaçlı kullanılmayacağı ve hayvanların seyrettirilmesi, gösteri yapılmasının hayvan onuruna aykırı olduğu yönünde bir madde mevcuttur. Dolayısıyla yürürlüğe giren Hayvan Hakları Koruma Kanunu 14. Maddesi Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi 10. Maddesine aykırıdır (9).

4. HAYVANA YÖNELİK ŞİDDET

Günümüzde hayvana yönelik şiddet sosyal medyanın da bu durumu sık sık gündeme getirmesiyle birlikte gözler önüne serilmektedir. İşkence, öldürme, tecavüz gibi olaylar medyada yer aldığı sürece hayvan hakları savunucuları ve hayvanseverlerin tepkileri artmış, bu konuda kamuoyu oluşmuştur. Dolayısıyla yapılmış olan yasalarda ceza yönünden yaptırımların artırılması, hayvan haklarının daha fazla güvence altına alınması ihtiyacı doğmuştur (6).

İnsanoğlu doğa üzerinde egemenliğin tek sahibi gibi görünse de son yıllarda çevreye karşı olan sorumlulukları çerçevesinde oluşan duyarlılık hukuki metinlere de yansımıştır. Hayvanın hak sahibi olduğu veya olması gerektiği yönündeki tezler yeni olmakla beraber; hayvanların korunması gerektiğine ilişkin hareket eski dönemlere dayanmaktadır (6).

Tarihte eski dönemlerdeki bazı görüşlere göre hayvana eşya statüsünde bakılırken sonrasında kişilik benzeri sayılıp kişilik tanıyan görüşler ve çalışmalar mevcuttur. Bilinmektedir ki doğa tüm canlıların ortak yaşam alanı olup hayvanların da haklarının korunması yönündeki düşünceler ağır basmaktadır. Nitekim sinir sistemine sahip olan hayvanların acıyı hissedebilme ve buna tepki verebilme becerilerinden dolayı kendilerine yapılacak kötü muameleye karşı korunmaları zaruriyetini ortaya çıkmıştır. Hayvanları kendisine verilecek hakları kullanma yetisine sahip olmaması ve bilinç gerektiren faaliyetlerde bulunamaması onların korunmaya ihtiyaçlarının olmadığı gibi bir anlama kesinlikle gelmemelidir (6).

5. HAYVANLARA YÖNELİK ŞİDDET VE HAK İHLALLERİ

5.1. Evcil veya Doğal Yaşama Ortamlarına Tekrar Uyum Sağlama Durumu Olmayan Hayvanların Dışarı Atılması

Evcil karakterli hayvanalar çoğu zaman yaşlandıklarında evdekilere içgüdüsel olarak küçük bir zarar verdiklerinde veya da hastalandıklarında sokağa atılabilmektedir (2).

5.2. Hayvanların Denek Olarak Kullanılması

Deney hayvanı olarak en fazla kurbağalar, yılan türleri, fareler, tavşanlar, hamsterlar, kediler, köpekler kullanılmaktadır. Bu hayvanlara alkol, sigara, uyuşturucu gibi ıstırap çektirecek yiyecek ve içecekler verilmekte, vücutlarına kanser veba gibi hastalıkların araştırılması için virüsler enjekte edilmektedir. Aynı şekilde deterjan ve kozmetik ürünlerin geliştirilmesi yönünden de kullanılmaktadır. Fakat bu çalışmalarda yeterli veri tabanı olmadığından hayvanlar ölmektedir. Özellikle bazı okullarda kurbağanın solunum sistemi bizzat kurbağa kesilmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir (2).

5.3. Sahipsiz Hayvanların İmhası

Zehirli kimyasal bir maddenin sokak hayvanlarının yoğun bulunduğu bölgelere belediye görevlilerince yiyeceklerin içine koyulması suretiyle toplu hayvan katliamlarının gerçekleştiği görülmektedir (2).

5.4. Hayvanların Güreş, Dövüş Adı Altında Maruz Kaldığı Şiddet

Hayvanlar kendi hemcinsleriyle ya da başka hayvan türlerine karşı eğitilmek suretiyle dövüşe sevk edilip şiddete maruz kalmaktadır (2). Ülkemizin pek çok yerinde deve güreşleri, boğa güreşleri, horoz güreşleri gibi yasa dışı yollardan da halen bu güreşler yapılabilmektedir (10). Boğa güreşlerinde boğalar birbiriyle güreşmekte ve boynuz darbeleriyle birbirlerini yaralayarak acı çekmektedir. Aynı şekilde horozların da bacaklarına renkli kurdelelerle çakı ve jilet bağlanarak dövüştürülmesi suretiyle göz ibik gibi bölgelerinden ağır yaralar oluşabilmektedir (2).

5.5. Yunus Parklarında Şiddet

Yunusların esaret altında tutulduğu bu parklarda yunusların dişlerinin sökülmesi, açlıkla ve ödül ceza sistemiyle eğitilmesi, yüksek sesli müzik kullanılması gibi işkence yöntemleri ile strese giren hayvanların yaşam süreleri kısaltmakta hareketsizlik ve depresyon durumları yaşanmaktadır. Stres altında bulunan yunuslara yutturulan antidepresan, mide ilacı, hormon ilacı gibi ilaçlar da onlara zarar vermeye devam etmektedir. Doğal ortamından yakalandığında ölü balıkları yemek istemeyen yunuslar, her defasında kustuklarında boğazlarına tüp ile veya el ile zorla bu ölü balıklar sokulmaya devam etmektedir (11).

Çoğunlukla terapi gerekçesiyle kullanılan yunuslar ile ilgili TBMM tarafından hayvanların haklarının korunması yönünde hazırlanan raporda da belirtildiği üzere bu uygulamaların mevzuata aykırılık teşkil ettiği ve özellikle otizm tedavisinde yararlı olduğuna dair bilimsel bir dayanağın bulunmadığı belirtilmiştir. Yunus terapisinin bilimsel olarak yararlığının kanıtlanmamasının yanında uygulamalar esnasında insanların ve yunusların yaşam kalitelerini de olumsuz şekilde etkilediği ve sağlık sorunlarına da sebep olduğu görülmektedir. Yunus terapisinin gerçekten yararlı olup olmadığı hususunda bilimsel araştırmalara ihtiyaç vardır (12).

5.6. Gelir Sağlamak Amacıyla Toplayıcılık

Bazı hayvanlar derilerinden kürk yapmak, boynuz tüy ve tırnaklarını çeşitli eşyalarda kullanmak amacıyla insanlar tarafından öldürülmektedir. Ve bu öldürme şekli haşlama, yakılma, suda boğulma, elektrik verme gibi işkenceler şeklinde olmaktadır. Örneğin ipek giysiler uğruna haşlanarak öldürülen ipek böceklerinin çığıkları, Doğu Anadolu akarsularında elektrik vererek küçük büyük ayırt etmeden öldürülen balıklar, kış aylarında yapılan tilki katliamları bu duruma örnek oluşturmaktadır (2). Bunun yanında Türkiye kurbağa bacağı ihracatı yapan ülkeler sıralamasında Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kafaları makas ile kesilerek öldürülmektedirler (2).

5.7. Hayvanlara Fiziksel Müdahaleler ile Yapılan İşkenceler

Hayvanların usulsüz kesimleri, özellikle kurban kesimlerinin mezbahalar dışında bu konuda uzman olmayan kişilerce yapılması dolayısıyla acı çeken hayvanlar gözlemlenmektedir. Bu durum etlerin enfeksiyon kaynağı olmasına ve insan sağlığını da olumsuz yönde etkilemesine sebep olabilmektedir (2). Ayrıca ülkemizde iğdiş edilme denilen özellikle büyükbaş hayvanların daha verimli kullanılması ve güçten düşmemesi için hayvanın testisleri büyük bir kerpetenle sıkılmak suretiyle damarlarını kopararak hadım edilmektedir. Aynı zamanda üzerinde hayvan sahibine ait işaret olan levha ısıtılarak hayvana yanık şeklinde iz yapılmaktadır. Bunlar hayvana aşırı derecede acı ve zarar vermektedir (2).

5.8. Hayvanlara Şiddetin ve Hak İhlallerinin Önlenmesi İçin Hukuksal Çözüm Önerileri

- 1) Anayasamıza hayvan hakları ile ilgili bir madde eklenmesi suretiyle devletin doğal hayatı ve hayvanları koruma sorumluluğu Anayasal bir temel kazanmalıdır.
- 2) Hayvanlara karşı işlenen suçlarda Türk Ceza Kanununda nitelikli haller belirlenmeli gerektiğinde, ceza artırımını yapılmalıdır.
- 3) 9 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilen Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna göre hayvanlara karşı işlenen suçlar için belirlenen cezalar caydırıcı

nitelikte artırılmalıdır. Bir hayvana işkence ve tecavüz suçu işleyenin alacağı cezanın alt limiti 6 aydan 3 yıla çıkartılarak hapis cezasının fiili olarak işleyişi sağlanmalıdır.

- 4) Medeni Kanununun 683.Maddesine hayvanların “hissedebilen varlıklar” olduğu ibaresi eklenmek suretiyle bir mal varlığı değil, can olduklarının net algılanması vurgulanmalıdır.
- 5) Hayvana işkence ve kötü muamele yapanların hayvan sahiplenmesi belirlenen uzun bir süre ile yasaklanmalıdır.
- 6) Hayvan hakları için kullanılacak olan yasa sadece belirli hayvanları değil, tüm (deney, av, yabani hayvanlar) da kapsayacak yönde revize edilmelidir.
- 7) Yunus parklarının mutlaka kapatılması gerekmektedir. Sadece yasada belirtildiği üzere parka yeni bir hayvan alınması durumunda verilecek olan maddi ceza miktarı oldukça düşük ve caydırıcı nitelik taşımamaktadır. Terapi amacı ile kullanılacak ise bilimsel olarak bu konuda çalışma yapılması konunun netleşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu durum Hayvan Hakları Evrensel Beyannameyi 10. maddesine de aykırıdır.
- 8) Hayvan hakları ile ilgili okullarda müfredata ders eklenmesi suretiyle çocuklara hayvan sevgisi ve hakları küçük yaşlardan aşılmalıdır.

6. SONUÇ

Hayvanlar ve insanlar yaşadığımız bu evrenin birer parçasıdır. Hayvan hakları ve refahını korumak suretiyle insanların da daha sağlıklı huzurlu bir doğada yaşaması mümkün olacaktır. Gerek yasal düzenlemeler ile gerekse hayvan sevgisi ile hayvan haklarının ihlal edilmediği bir dünya düzeni kurmak gelecek nesillere de bunu aşılacak hepimizin insanlık görevidir. Hayvanları sahiplenirken onları bir eşya gibi değil korumak amaçlı bir canlıyı sahiplenme bilinciyle hareket etmeliyiz. Şiddetin her türü ile mücadele ederken, hayvanlara karşı şiddet konusunda da duyarlı olmak zorundayız. Tolstoy’un “ Hayvan öldürmek ile insan öldürmek arasındaki mesafe bir adımdır” sözü hafızalarımızda olmalı ve hayvanlara karşı suç

işleyenlere alınacak olan tedbirlerin insanların geleceği ve toplumdaki refahı için de önemli olduğunun bilincinde olmamız gereklidir.

Doğanın dengesini bozmadan, bizler gibi hissedebilen acı çeken duyguları olan ve en önemlisi can taşıyan tüm hayvanları sadece yasalar ile değil bilinçlenme, sevgi ve empati ile korumayı başarmak hepimizin görevidir.

Sonuç olarak hayvanların acı işkence çekmelerinin, sırf insanların zevk ve eğlencesi amacıyla doğal ortamlarından koparılmalarının önüne yaptırım gücü yüksek olan uygulanabilir yasalar ve hayvan sevgisinin çocukluktan başlayarak kuşaktan kuşağa aşılması suretiyle geçilmesi huzurlu güzel bir dünya düzeni oluşturmamız için mutlaka gereklidir.

KAYNAKÇA

1. TDK sözlüğü., 2021. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 15.10. 2021.
2. Igar R. Türkiye'de Hayvan Hakları ve İhlallerine Coğrafi Açıdan Bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.2007; 16(1):347-360.
3. Belli A,Uçgaç D.Türkiye'de Hayvan Hakları Üzerine Bir Değerlendirme: Göksun Belediyesi Örneği. *Route Educational & Social Science Journal Dergisi*.2020; 7(8):77-94.
4. HAYTAP. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi. 2021.erişim adresi: <https://haytap.org/tr/hayvan-haklarrensel-beyannamesi>, Erişim tarihi: 15.10. 2021.
5. Akbulut O, Çobanoğlu N. Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.2020; 36 :1-37.
6. Karakaya A, Çakmakkaya Y, ve Yılmaz Y. Hayvanlara Yönelik Şiddet Konusunda Bir Değerlendirme. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*.2020; 6:181-193.
7. Resmi Gazete. Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 31541(9 Temmuz 2021).
8. HAYTAP. HAYTAP Başkanı Av.Şenpolat'ın TBMM Konuşması .Erişim adresi: <https://haytap.org/tr/avahmet-kemal-senpolatin-tbmm-konusmasi-6-temmuz-2021>. Erişim tarihi: 19.10. 2021.
9. Milliyet. Pembena galeri . 14 maddeden oluşan "Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi". Erişim adresi : <https://www.milliyet.com.tr/pembena/galeri/14-maddeden-olusan-hayvan-haklari-evrensel-bildirgesi-6320376>. Erişim tarihi: 19.10. 2021.
10. Demir, D.Yenidüzen Gazetesi. Horoz-guresi-desifre-oldu. 2020.Erişim adresi: <https://www.yeniduzen.com/horoz-guresi-desifre-oldu-123071h.htm>. Erişim tarihi: 19.10. 2021.
11. Bardakçı H. Denizlerde özgürce yüzen yunuslar havuzlara kapatılıyor - yunus-park. *bilimma.com*. 2019.Erişim adresi: <https://www.bilimma.com/denizlerde-ozgurce-yuzen-yunuslar-havuzlara-kapatiliyor-yunus-park/>. Erişim tarihi: 19.10. 2021.

12. Aslım G, Yiğit A, Sinmez ÇÇ ve Yaşar A. Türkiye’de yunus parkları üzerine bir değerlendirme. MAE Veterinerlik Fakültesi Dergisi.2020: 5(3): 124-130.
13. İnci ZÖ. Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvanların Ceza Hukuku Bakımından Korunması. İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.2019 ; 5(1):,1-24.
14. Şenpolat AK. 111 Soruda Hayvan Hakları(2.Basım). İstanbul:Okyanus Yayınları.2018 : 66-67.
15. Tekvar SO. HAYTAP’ın Hayvan Hakları Mücadelesinde Çatışma Yönetimi: Hayvan Hakları Savunucularının Kendi Aralarında Uzlaşması Mümkün Mü?. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi . 2017; 10(2) :181-204.